

Музично-Літературний Журнал
Bandura
Бандура

Year 13

ЛИПЕНЬ — 1993 — JULY

Number 45-46

ЖОВТЕНЬ — 1993 — OCTOBER

“БАНДУРА”

КВАРТАЛЬНИК

Видає Школа Кобзарського Мистецтва
в Нью-Йорку

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Віктор Мішалов, д-р І. Соневицький, проф. Дарія Каранович-Гординська, Роман Савицький, композитор Юрій Олійник, д-р І. Маглай (Туб), д-р М. Рубінець (УНР).
Англомовна: Ліда Чорна, Петро Матіяшек.
Гол. редактор: Микола Чорний

Редакція застерігає за собою право скорочувати статті та правити мову. Статті, підписані авторами не обов'язково висловлюють погляди чи становище Редакції. Передрук дозволений за поданням джерела.

ВСІ МАТЕРІЯЛИ ДО РЕДАКЦІЇ
ПРОСИМО СЛАТИ НА АДРЕСУ:

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N.Y. 11432

Графічне оформлення: В. Пачовський

“BANDURA”

A Quarterly Magazine Published
by the New York School of Bandura

The Publisher reserves the right to edit all submitted materials. Submitted articles, signed by the author, do not necessarily reflect the official views of the “Bandura”.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Америка:

Річна передплата — 15.00 дол.

Поодиноке число — 7.00 дол.

Канада — 17.00 дол.

Інші країни — 17.00 дол.

Поодиноке число — 8.50 дол.

SUBSCRIPTION PRICE LIST

U.S.:

Annually — 15.00 дол.

Per issue — 7.50 дол.

All other countries:

Annually — 17.00 дол.

Per issue — 8.50 дол.

ЧИТАЙТЕ — РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ
ПРИЄДНУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

для

ЖУРНАЛУ

„БАНДУРА”

ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИДАННЯ

журналу

„БАНДУРА”

залежить тільки від Вас!

Subscription in U.S. Dollars only.

The Bandura Magazine is an important
Journal devoted to Ukrainian folk music.
Urge your friends to subscribe today!

The Bandura Magazine cannot be
published without your support

ПРО ГНАТА ХОТКЕВИЧА

Ось випало мені писати про батька мого, Гната Хоткевича, щоб донести до земляків наших, українців за океаном, вісточку про його життя, про його невпинну, самовіддану працю на шляху збагачення української культури, та й про неймовірно жахливі умови, як політичні, так і матеріальні, в яких приходилося йому жити і творити.

Думала писати "в формі", як буває пишеться: де народився, де вчився, який мав фах, що створив та що по собі залишив, коли помер. Але ж бурхливе, непосидюче життя мого батька в жодну форму не втискається! Дата народження в нього не одна, а дві, як і дві дати смерти — а це вже належить пояснити: народився він в 1877 році, рано скінчив реальне училище, і для вступу до інституту бракувало йому одного року. То ж він взяв із собою пригосного, та й пішов до батьюшки, ніби "загубив" метрику. Посиділи вони, побалакали, почастувалися, та й став Гнат старшим на цілий рік!

Фах мав батько, хіба що не самий престижний на ті часи: в 1900 році, бути інженером-залізничником, та ще й з блискучими проектами, це ніби зараз бути конструктором в НАЗА! Але за фахом своїм він не довго працював. А що залишив по собі, що дав народові своєму, то не досягнути отак, у одній статті! Щоб описати всі прояви Хоткевичевих талантів треба було б оцей журнал наповнити вщерть, та ще й на цілий рік!

Чула недавно я на Україні, хтось промовляючи про Хоткевича нарахував аж сімнадцять професій, в яких батько ходив провідними стежками, та й нам лишив до них ключики...

Не вдасться розказати про всі сімнадцять професій, почну хоч трохи, з бандури, бо ще з дитинства зачарувався Гнат грою дядька Павла, сліпого бандуриста, що жив у Деркачах, навкись від маєтку, де працювали влітку батьки Гната.

Справив собі бандуру батько у вісімнадцять років, а через рік вже виступав з концертом у Полтаві, і мав великий успіх. І з тих часів, на все життя, оповила його бандура своїми золотострунами. В щасті і в знегоді була йому вірною помічницею, та до людських душ проводила доріжки — чарувала, пробуджувала зачерствілі серця. А ще безліч талантів проявив Хоткевич "через ту бандуру"! Перший в Україні: сольні, історичні та фольклорні концерти-лекції з бандурою, освоєння та реконструкція бандури за харківським способом гри, композиція унікальних творів, видання підручника для бандури, вишколення за харківським способом полтавської капелі, що стала славетною, та і тепер ще відгукується в історії знаменитої детройтської капелі. Під час її міфічного повернення на Україну в 1991 році, у програмі її концертів, що не третій твір — то музика Хоткевича.

Але сталося так, що на Україні, крім скороченої, перецензурованої поеми про Байду, не залишилося з тих творів нічогосінько.

Творив Хоткевич також театральні групи. В студентські роки то були вечори, самодіяльні, де все — від постановки і до гудзиків на костюмі — залежало від молодого, палкого студента.

Потім постав перший робітничий театр, де пульсувала глибинна народня мудрість та талановитість, де гралося виключно на українській мові, що тоді було героїзмом. Театр став носієм української культури, а робітники були освіченими, свідомими її представниками.

Театр, літературна праця, видавництво, потім революційний рух та еміграція до Галичини, численні концерти, лекції, а вже в 1909 році — створення цілком оригінального "Гуцульського театру", що тепер ще живе і працює там де й був створений — у селі Краснолілі. Тоді ж батько вивчив гуцульську мову, настільки, що міг писати нею свої самі популярні твори.

В 1912 році повернувся до імперії, де його чекала тюрма — в Києві, а потім в Харкові. Були спроби відновити "Робітничий театр", перевезти Гуцульську групу, щоб показати по всіх усядах цей самобутній, оригінальний театр. Але Перша світова війна знівечила всі наміри — вислання за межі України, праця в історичних архівах, повернення до Харкова, викладання, створення хорів, формування першого квартету бандуристів, викладання в полтавській капелі, якою керував В. А. Кабачок. Знов література, друкування, а потім 1930-ті роки — винищування всього українського, виключення із спілок, голодомор 1933 року, поступове замовчування і, в 1938 році, — арешт і розстріл.

Закінчилося земне життя Гната Хоткевича та й пам'ять про нього лише жевріла, подекуди, в серцях людей, котрі знали про його яскраву особистість.

Проїшло пів століття, і ось тепер, в новій, живій Україні воскресла пам'ять про Гната. Чимало людей, матеріяли про його творчість розкидані по всіх світах, і ось мені, якимсь чином передалася думка створити в будинку Хоткевича, у Високому, біля Харкова, дім-музей пам'яті батька. Вже зроблені заходи перед державними установами, а думка про скромний музей у Високому переросла в ідею створення музею в самому Харкові, у великому приміщенні, разом з культурним центром, де могли втілитися в життя Хоткевичем проторені стежечки. (Чому б не всі сімнадцять?) При музеї плянується відкрити школу бандуристів за харківським, хоткевичівським способом, майстерню народних інструментів, концертну залю, театральну групу, бібліотеку та пригосну.

Всім нам відомо, що коштів на такий замір в Україні покищо нема, але створити його *треба* — починаючи хоча б з музею та школи, а далі потроху будувати й інші точки; толокою, добрими руками, з прихильниками та одностудентами.

І от, виникла в мене думка до збудування діяльного, *живого* музею для *живого* в душах наших Хоткевича, прилучити наших заокеанських земляків. Так як не можливо в статтях розповісти про таке несичене діяльністю, непересічне життя Хоткевича, мені надумалося поїхати до

Америку та Канади з "вечорами Хоткевича" — розповідями, прозірками, фільмом, книгами, з карткою-посвідкою для бажаючих бути членами літературно-мистецького братства при музеї Хоткевича. Таким *живим* способом зможу познайомити заморських братів з життям Гната Галайди (Хоткевича), та й може поназбираю трохи зелених купонів для здійснення музею — *живого* осередку української культури.

За будуче України! Слава їй!

УКРАЇНСЬКИЙ ФОНД КУЛЬТУРИ

Харківське обласне відділення

310003, м. Харків, пл. Рад. України, 16, 3-й поверх,

кімн. 8. Тел. 22-81-88. Рахунок № 702902 в ХОУ

Житлосоцбанку м. Харкова МФО 351016

УКРАИНСКИЙ ФОНД КУЛЬТУРЫ

Харьковское областное отделение

310003, г. Харьков, пл. Сов. Украина, 16, 3-й этаж,

комн. 8. Тел. 22-81-88. Счет № 702902 в ХОУ

Житлосоцбанка г. Харькова МФО 351016

ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ В УКРАЇНІ
І НЕ В УКРАЇНІ ЖИВУЩИХ!

Харківське обласне відділення Українського фонду культури, дбаючи про відродження національного мистецтва, про виховання національної самосвідомості, зважаючи на внесок ГНАТА МАРТИНОВИЧА ХОТКЕВИЧА у скарбницю української культури, має намір створити музей в будинку, де останні роки жив і працював видатний письменник, бандурист, етнограф, фольклорист, педагог, артист — наш славетний земляк.

Кошти на створення музею просимо надсилати на рахунок в Україні

ОЦЕРО ХОУ Держбанку м. Харкова

р/р 700161989/702401

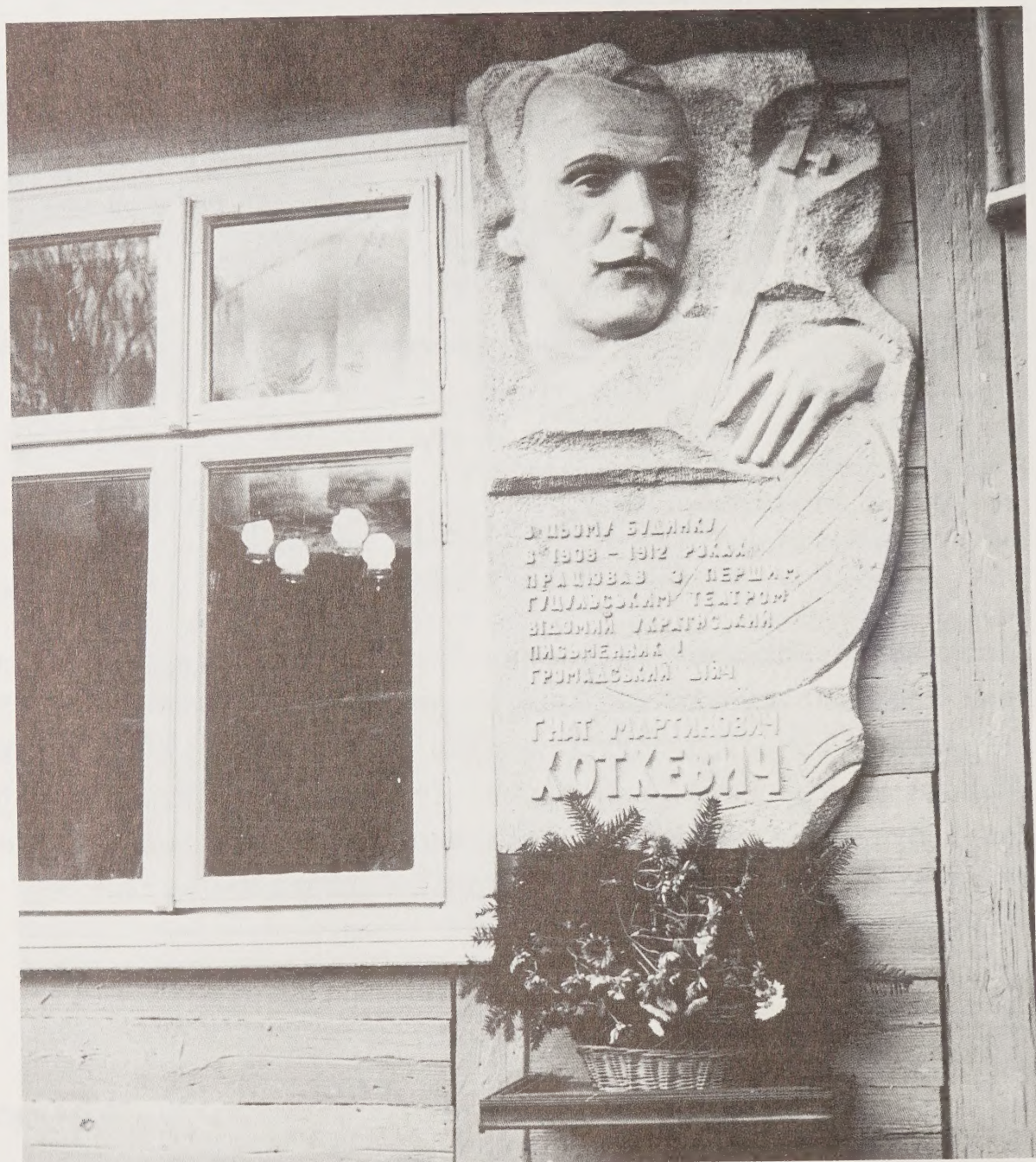
МФО 351447, ХОУ УФК

"Музей Хоткевича"

АБО — ЧЕРЕЗ
ІЩКОЛУ КОБЗАРСЬКОГО
МИСТЕЦТВА
В НЬЮ ЙОРКУ

ГАЛИНА ХОТКЕВИЧ
дочка письменника

ВІКТОР БОЙКО
письменник

Будинок в Красноїллі, де був створений перший гуцульський театр — тепер там музей та заля репетицій цього театру.

ЕТНОГРАФІЯ, ПО ХОТКЕВИЧУ

1894-тий рік. Гнату Хоткевичу 17 років. Закінчив реальне училище, мріяв про історично-філологічний факультет, але свідомо не пішов до нього, з причин... (не пояснив). Пішов до технологічного інституту, але воно, як виявилось потім: "жени природу в двері, а вона влетить у вікно — і я працював усе життя в галузі історії...".

У Хоткевича — історія, етнографія, музика та література це величне, різнобарвне прядиво на життєвму верстаті, з якого не висмикнеш жодної ниточки — всі вони ввійдуть до розкішного, неосяжного килиму батькового життя.

Коли для "УРЕ" "етнографія" це наука, що вивчає побут та культуру народів, то для Хоткевича "вивчати" було лиш першою, звичайною стадією в його багатогранній невпинній праці. Головним було ввести в життя усе осягнене, когось навчити, передати далі.

Почав він робити це ще з дитинства: років 12-ти, коли приїздив з батьками влітку на село. Роздавав селянським хлопцям зошити та олівці, куплені за ошаджені копійки, збирав хлопців під повіткою, чи в клуні, і влаштовував їм "школу"; передавав усі премудрості, вивчені за рік у "реальному". Серед тих його учнів був "Ахванасій-волячі-очі", старший вже хлопець. То був будучий герой Панцерника Потьомкіна — матрос Матюшенко.

Вже в ті роки запала в душу Гнатові гра на бандурі, бо десь через дорогу жив незрячий бандурист, дядько Павло. Від нього й перейняв Хоткевич любов до бандури. Тоді ж і почав вбирати, пізніше й записувати пісні, перекази, не знаючи, що займається етнографією. А ще у дядька Павла був поводитирем хлопець Тимохвій, старший від селянської малечі. Він вже вмів курити та дивував хлопчаків своїм знанням лебійської, сліпецької мови. Хоткевич, звичайно, перейняв багато слів лебійської мови, користався ними в творах, пізніше намагався досліджувати, але не вийшло. Та й сліпі тримали свою мову в таємниці — великий гріх було її "відкривати".

Збереглася гарна фотографія: сидить дядько Павло, поруч стоять два хлопці-слухачі (мої харківські друзі знають, що один із них — Ахванасій Матюшенко), а далі сидить поводитир з двома торбами наперехресть, з двома палками та шапками. Це Гнат, 12-ти-13-ти років. Вже тоді виявляв свій хист до театру! За його ініціативою та постановкою й була зроблена ця фотографія.

1894-1900. ІНСТИТУТ.

Отже вступивши до Технологічного Інституту, вже носив Хоткевич у собі "святий вогник" любови до народу, до його багатства. Світив той вогник батькові на всіх його шляхах до служіння мистецтву та людям.

Бандуру зробив Хоткевичу бандурист та скрипаль Арсентій Остапенко в 1895 році. То була улюблена батькова бандура, хоча "я її розклеїв і зробив потім як сам хотів. Гриф додав, і душі, пружини, гріт особливий і т.і.". Зустрічався часто з бандуристами та все вбирав у пам'ять. І, мабуть, мав вже неабиякий запас пісень, бо вже через рік виступав з концертом у Полтаві (не дивлячись на те, що спочатку не знав як ту бандуру настроювати! Своім розумом мусів до всього доходити).

Десь у 1895-му, у Деркачах, "випросивши коня у купця Михайлова" (в нього працювала куховаркою мати Х-ча) він об'їздив усіх околицьких поміщиків. Хто дощок дав, хто гвіздків, а хто й десятку — і вийшла з того всього сцена в садку сусідів. Ставили українські п'єси з участю місцевої молоді та селян. На виставу сходилося все село і режисера та його товаришів, де б вони не йшли, зразу впізнавали: "Гей! Шпонька! Шило!".

Не припинялися зустрічі з кобзарами та лірниками. Часто бували вони у Хоткевича і він записував від них пісні та думи, переймав гру на бандурі. Найбільше враження справляв Гнат Гончаренко. "Від його постаті віяло давниною, минулим України". Тоді записав Хоткевич свої враження про гру та особистість Гончаренка, цього вісника з давнини. "Стара Україна" (чи збереглися вони?).

Виписував Хоткевич галицьку "Зорю" (в закритому конверті). Там і був надрукований перший його твір — нарис "Грузинка". Сам Хоткевич пізніше розкритикував цю річ, а Юрій Коллард, однокурсник, написав таке: "Тоді Хоткевич починав свою літературну діяльність, читав нам свої нові твори. Були це здебільшого невдалі речі; в них не почувалося ані хисту, ані ширшої освіти автора".

В інституті товаришував Хоткевич з Левком Мацієвичем, будучим талановитим інженером та літуном (загинув в 1910 році на авіо-виставці у Франції. Є підстави думати, що його літак був навмисне пошкоджений перед льотом); з О. Коваленком, будучим офіцером, невідомим учасником повстання на "Потьомкині". Він емігрував, був домашнім вчителем сина Пешкова — Горького. Ще був "самий свідомий українець-із-бельгійців", Юрій, Жорж Коллард, що мимохідь був міністром шляхів УНР у 1918 р. Крім політичних справ їх пов'язувало захоплення театром і, коли приїхав з Києва Дмитро Антонович (Муха), вони всі заснували театральний гурток та "несли культуру, робили вистави по усіх Ахтирках, Богодухових, навіть у Полтаві" (Х-ч).

Отой "Муха" зібрав чотирьох: він сам, Хоткевич, письменник Камінський та Катренко із старих мирних українців, "що в душах, як святиню держали українську ідею, йшли з нею як з демонстрацією через базар життя, без надій, без перспектив, і головне без ніякісної політики... їм велено було: "не вгасіть!" І вони не гасили..." (Х-ч). Вирішено було зібрати бібліотеку; насамперед скластися кожному по книжці. (Стримав

слово лише я, написавши: "Добром усе переможеш", з киргизського життя, хоч зроду не бачив киргизів у вічі. Х-ч.)

Але бібліотеку зібрали — Хоткевич приєднував до справи своїх інститутських друзів. Особливо це подіяло на русськомовного Мацієвича, що ніколи не знав, що існує українська література. Хоткевич давав йому читати книжки і дуже успішно "освічував" його. Мацієвич став невідмінним учасником вистав та грав на українській мові.

Потім "Муха" вирішив збирати гроші на видавництво. Зійшлися у А. Л. Шиманова, він скликав своїх знайомих, а Хоткевич прийшов з бандурою і почалося "ворушіння українських давно забутих симпатій" (Г.Х.). Гнатовим співом — це як артилерійська підготовка, а Шиманов пішов у лобову атаку: "От, засновується видавництво, давайте допоможемо" — і допомогли — стали видаватися книжки (всі гуртом). Незабаром з "гурту" лишився Хоткевич сам на всю видавницьку роботу. "Сам був і редактор, і видавець, продавець і в дуду грець! Сам носив книги до складу, щоб на "ванька" не тратити 15 копійок" (Г.Х.). По селах та базарах розносили книги робочі. Пізніше вони розповсюджували їх і на заводах.

Не повезло батькові в 1899 р. Не зважаючи на його блискучі успіхи в інституті, на його кандидатуру до золотої дошки, поліція висилає його в 24 години з Харкова за участь у студентських заворушеннях, та ще й виключає на два роки з останнього курсу інституту!

Та не спинає це батькової енергії! Зразу ж надумав, що робити, поїхав з бандурою шукати Лисенка, що подорожував з хором по Україні. Згадує Лисенко як зачарував його молодий красень зі Слобожанщини своєю майстерною грою та як він елегантно припадав на ногу. Став Хоткевич солістом-бандуристом, з оплатою 60 карб. на місяць! Об'їхав він з хором майже не всю Україну. Було чого йому позаписувати та й навчитися від славетного диригента. На фото з цих часів: Лисенко з хором, Хоткевич біля нього з бандурою, а двоє молоденьких хлопчиків спереду — то "Каченя" будучий композитор Стеценко та Максим Рильський.

У Харкові дирекція інституту сама підняла справу в міністерстві про повернення Хоткевича на дипломний курс, для якого батько мав вже готовий проєкт — будучий тепловоз. То ж Хоткевич повернувся до Харкова, отримав диплом та поїхав на практику. Від "кар'єри" він відкручувався, бо то треба було від'їздити, а в Харкові його чекали численні справи і Хоткевич згодився на посаду... кресляра, за 30 карб. на місяць.

Отже з 1900 до 1905-го "багато чого було", пише батько: книгозбірня, Товариство грамотности, безліч концертів по всіх усюдах, зустріч з Андреевим в Петербурзі (доречі, харківські мої друзі розповіли, що Гнат Мартинович, побачивши якось в домі їхнього родича балалайку, швиденько настроїв її і дуже майстерно щось заграв. А в "театрах", коли приходилось грати роль якогось старого діда, він взявши на коліно свою скрипку та бренькаючи на ній як на балалайці акомпанював собі під якийсь купеческий романс).

Але самою визначною подією був славетний виступ сліпих бандуристів на XII-му археологічному з'їзді в Харкові в 1902 році. Взявся Хоткевич за

доручену йому справу з усім своїм молодечим запалом. Окрім визначеного комітетом завдання він задумав розширити програму, показати ще й троїсту музику, а, головне, довести, що Вересай не є останнім "малоросійським бандуристом", як про це написав Маркс (не той, що Капітал писав, а той, що "Ниву" видавав — Г.Х.). "Нива" читалася по всіх усядах, і на Україні, то ж виходило, що "з марксистської точки зору" (Г.Х. — так ще можна було друкувати в 1927 р.!), зі смертю Вересая перевелися кобзарі на Україні! Вони ходили попід віконню, по ярмарках, співали свої псалми на плачі, але ніхто їх живих не помічав, бо ж в "Ниві" написано... Це дуже обурило Хоткевича. Адже він знав особисто багатьох кобзарів, знав про тяжкі умови їхнього існування, про переслідування поліцією. То ж Хоткевичу ясно було, що показати, розказати.

Зібрав він тринадцятеро музик (один лиш, Гриша, був без інструменту, зате співав тенором та знав кобзарський репертуар, знайшли його на базарі, де він співав). Почалися репетиції, записував Хоткевич від кобзарів, хто що знав, вчив їх новому. "Цікавий був час! З ентузіазмом працював я і кобзарі, і мені як певно, і їм, згадується той час як світла пляма на сірому тлі повсякденного життя". Вперше в житті (та й востаннє, як показалося потім) зібралися "кобзарі усіх країн"; грали один перед іншим, що він умів.

"Весело і дружньо проходили у нас проби. Кобзарі — то ж юмористи. А, особливо, як отак у купі. Приніс я був їм пляшечку скипідару, щоб капнути у чай та трохи розволожити голосові струни, бо то ж голоси не мазані, скрипучі. Прихожу на другий раз.

— То ви б, Гнате Мартиновичу, принесли нам того "шпиндарю побільше і ми б у кашу його сипали — так нам понавилося..."

Наближався день виступу. Щойно вибудувана зала Громадської Книгозбірні "напхана", як пише Хоткевич. "Моя доповідь — "О кобзарях і лирниках" (Літературно-Науковий Вісник 1903 р.) — була як доповідь, але кінець її був кримінальний. Я торкнувся безправного становища кобзарів на Україні, бо тоді кобзарям було заборонено ходити по вулицях, а бували випадки, що поліція арештовуючи кобзаря, розбивала йому інструмента об стовбець. Прямо передо мною сидів губернатор, і я, вичитуючи оті факти, дивився прямо на нього. А обіч сидить графиня Уварова. То губернатор до неї: "Да ведь это революція!". А Графиня то побіліє, то почервоніє (вона була засновницею з'їзду). Пам'ятаю, не дивлячись на колосальний, нечуваний успіх вечора, дехто, потім від мене якось сторонився.

"Не знав я тоді ще, що це буде призначенням всього мого життя — все 'випадати з тону" — як казав Франко при всяких режимах.

Згадав Хоткевич, що може передчуваючи можливість "випаду з археологічного тону" за кілька день перед виступом, професор Багалій запитав його делікатно, коли він має намір дати свою доповідь на прогляд комісії. Знаючи, що на з'їзді цього не робилося, ображений Хоткевич так само делікатно спитав: "А Ви, Дмитре Івановичу, вже дали Вашу доповідь на прогляд?". Професор круто повернувся й пішов.

Громом програмів цей вечір по Україні й приніс за собою багато

наслідків. Це був поворот в історії кобзарської справи... Кобзарі поробилися модними: їх наперебій почали кликати на всякі концерти, вечори, й дехто з них почав таки добре заробляти.

Але ж добре "замітила" бунтівного організатора губерньська адміністрація. Коли хотів він повторити той концерт і подав на це прошеніє-звідусюди, навіть у сусідніх губернях це було заборонено. На слідуєчий з'їзд в Катеринославі було дозволили, але "недремане око" провело у Хоткевича трус, з наказом арештувати. Уникнути цього зміг Хоткевич лише завдяки лікарю.

Все ж один концерт стався, це в Полтаві, на добре діло — створення школи для сліпих. Знов зійшлися кобзарі — кілька нових, із "троїстих", полтав'ян. Репетиції, ентузіазм та ще й гумор, бо один з "басів" приладнав до підгрифка якийсь гвинт, що дзижчав дуже смішно, особливо в веселих піснях та танцях. Та ще й "басистий" — справжній юморист (як і всі, що грають на басах — Г.Х.). Ніби нічого особливого не виробляє, а публіка зі сміху аж сльози втирає. А ще й інструмент у нього був зовсім не звичайний. Якось чує Хоткевич, що регочуть всі за столом, питає, що таке? А вони: "вчора — гав-гав, а сьогодні — гув-гув!" і регочуть. Нарешті, серед сміху пояснили: до Полтави треба вже їхати, а у бубнистого бубна немає! Він тоді собаку забив, обдер її та всю ніч шкіру на печі сушив. Вранці натягнув на обруч — та й до Полтави. Оце й воно: "вчора гав-гав, а сьогодні гув-гув!"

Успіх концерту був гучний, але ж головна мета, школа для сліпих з простої, розумної справи (кошторис і проєкт розписав Хоткевич) переросла вона в безконечні адміністративні суперечки. Виявився в ній сепаратизм і спокійно, силами своїх же виборних цю справу провалили. Цікаво почитати, як це просто робилося — дуже яскраво нагадує така справа сучасні добрі зачини.

То ж відчутно змінилося відношення до кобзарів і серед представників влади. Самі незрячі відчували своє значення, поліпшили добробут та здобули можливість поширити свій репертуар. Зрячі стали цікавитися грою на бандурі, шукати, як придбати інструмент. Це дало поштовх майстрам для поширення свого промислу.

З участю Хоткевича було задумано записати кобзарів на фонограф (зробив це Ф. Колесса, львів'янин, чи збереглося?). Деякі з кобзарів стали навіть знаменитостями; їх запрошували на викладання, записували їх пісні та про них писали.

Як було далі? На слідуєчих археологічних з'їздах (Катеринослав 1905, Чернігів 1908) упорядковці, на зразок XII-го з'їзду, бажали показати кобзарське мистецтво, але "не знайшлося людини, щоб знала та любила цю справу... Як-неяк, але ж готувалися ми до наших виступів довго і сумлінно. Кожний номер програми обдумувався та опрацьовувався, призначалося йому певне місце... — Г.Х.". Нічого подібного на слідуєчих з'їздах не було. З Катеринославу, наприклад, запрошення прийшло напередодні виступу.

Сам Хоткевич, переконавшись, що все йому заборонено більш не намагався влаштувати концерти, але зв'язків із сліпими не припиняв.

Користався серед них великою пошаною.

Настав 1905 рік. Хоткевич їздив до Москви делегатом від страйкового комітету. Повернувшись, зрозумів, що йому загрожує навіть розстріл. За порадою Лесі Українки виїхав до Львова. Мріяв там здійснити те, що було заборонено на Україні — показати кобзарів, почав переписку, але "охолодив" його знаменитий Пахоменко, пишучи, що "у вас там в Галичині заробітки погані". Ото й воно! Звикли вже ті "корифеї" до легкого карбованця!

Повернувшись до Харкова у 1912-тім знову став збирати кобзарів. Тоді "світилом" був Кучеренко, отой, ще молоденький, на фото зїзду. Запропонував Хоткевичу створити оркестр, але ж "в 1902-му збирав я їх з базарів, всі вони були тоді тихими та не вибагливими трударями, такими вони й залишилися в моїх спогадах... Але ж пройшло 10 літ... Виріс Кучеренко. Вислухав мене ніби поблажливо. Він же сам заробляв би втричі більше ніж в оркестрі, але й відмовити мені не міг. В розмові все само якось визначилось, однією фразою: "Це не фраза, а прямий вираз, характеристика тих часів, тої епохи. В розмові, зненацька питає:

— А як буде з харчами?

— З харчами... А чого це ти мене питаєш?

— А того, що різні кобзарі бувають. Один і оселедцем задовольниться, а другому вже форшмак потрібен.

Мене як пересмикнуло:

— Іване! А торби де?

— Торби..., торби я вже давно закинув...

— Ой, не кидай! Дивись, щоб ще коли не пригодилися!

От так і розійшлися. Правду кажучи я такого не чекав. Заради форшмака – так віднести до ідеї об'єднання кобзарів, з якою ми всі, і Іван так колись носилися! Ну що ж... темпора мутантур...".

Все ж вдалося Хоткевичу зібрати, навчити, приготувати до концерту невеличку групу кобзарів (грудень 1912 р.). Сам поїхати з ними не міг — запросив Островського. Але той не вмів ладити з кобзарями — не слухались вони його, та ще й Древченко, "злий геній" громади, горілку носив, поїв своїх побратимів. Писав Островський жалібні листи. От так все й кінчилося.

"Звинувачую себе — пише Хоткевич — я все міряв міркою Харківського зїзду, тою кришталевою чистотою відносин, негасимим ентузіазмом, невтомним захопленням первісних вражень — і не розумів, що такі моменти бувають лише раз в житті і ніколи не повторюються".

"І ще аналогічне: майже в той же час, між 1902, 1905-тім створив я перший робітничий театр в Харкові. Було коло 150 чоловік. Грали ми українські п'єси — це було щось подібне до героїзму. Досить сказати, що бували моменти, коли робочі приходили на репетиції прямо від верстата і поверталися до нього вранці — з репетиції. Коли в 1912-му задумав знову об'єднати робочих, мусів переконатися, що давнішнього запалу вже не було, — те минуле було неповторним".

А тоді, за кілька років самовідданої праці з робітниками встиг Хоткевич створити цілком самобутню акторську сім'ю. Вдалося йому і

немислиме на ті часи — грати на українській мові. За один лиш 1903 рік на вистави прийшло 12.732 глядача! Театр став осередком культури, як для глядачів так і для акторів. Робітники ставали носіями українського слова, вони були освіченими. Розумна акторська дисципліна виховала їх життєву, особисту зібраність. Вони слідували за подіями на Україні і коли у Полтаві святкувалося відкриття пам'ятника Котляревському (1903) то робітники написали привітання і послали своїм представником Хоткевича. Для нього це була нагода познайомитися з цвітом української літератури. Пам'ять про цю зустріч відбилася на відомій фотографії: Олена Пчілка, Старицький, Стефаник, Леся, Самійленко, Коцюбинський і молодий Хоткевич.

ЛЬВІВ — ГУЦУЛЬЩИНА 1906-1912

Приїхав Хоткевич до Львова, як усі емігранти — без нічого. Але з бандурою. І вона стала його виручати... Об'їхав з концертами всю Галичину та Буковину, зачарував слухачів своїм співом та бандурою, але учня жодного не знайшлося! Не прищепилася на заході традиція кобзарська! Але за знайомство з нею західняки можуть бути вдячні Хоткевичу. Натомість вони "подарували" Хоткевичу знайомство з видатними діячами краю, добрі, людяні відношення (це завжди згадував Хоткевич) та Гуцульщину!

Обійшов він усі гори, села та міста. Все захоплювало його в цім невідомім, чарівнім краю. Записував пісні, перекази, вивчив гуцульську говірку, місцеві звичаї. Газди приймали його як свого, бо вмів він з гуцулом говорити, не гебував простим людом. За що й заслужив собі, як пам'ятник нерукотворний, невмирущу пам'ять серед гуцулів. Ось і тепер, там на заході — де б я не пішла — всюди знають, шанують Хоткевича. Так зумів він полюбити цей край, що у віки та любов йому відзивається!

Не покидав Хоткевич і літературної праці — у Львові писав здебільшого про недавні буремні події, а тут, на Гуцульщині — кожне село — свої звичаї, кожен дід старенький — то ціла історія! Було чим збагатити Хоткевичу свою невгамовну творчу ненаситність. Він зразу відчував, як почати розмову з гуцулом, щоб не викликати підозри, щоб не подумав дід, що "випитує". Головне було — не ходити з олівцем та зошитом. Знав Хоткевич як наводити людину на давні спогади: так, щоб їй самій хотілося б як найбільше розповісти. Знаходив стареньких дідів, що пам'ятали ще страшного намісника Гердлічку та його поплічника пушкаря Юріштана.

Все, що випитав, вивідав Хоткевич — все віддарував Гуцулії за її щедрість. Віддарував творами своїми, діями. Того дарунку: нам східнякам перепало, на віки вічні.

А ще малював Хоткевич; скриньку з фарбами носив із собою. Змалював Гердліччин будинок і Юрішчин "оседок", церквицю в Криворівні, плебанію, де жила попадя-Маруся, "піп-Іван" і Говерла, писаний камінь та "стежка до церкви від дороги" (їй бо така сама як і зараз!). Триста малюнків було в батьковій дерев'яній скринці!

Писала мені мамуся, що у газди, де жив Хоткевич, у Криворівні,

знайшла вона пензлі, засохлі фарби та зашкарублу палітру. Навіть два батькових малюнки, що ось тут, біля мене.

Коли хто має перше, чернівецьке видання "Кам'яної душі", 1911 р., подивіться на сторінку 71. Там на заставці якраз один із тих малюнків — завиток дороги і місточок зліва. То дорога з Криворівні на Яворів. Ще в тій книжці понад 70 малюнків — то все батькова праця. (Спасибі велике людині добрій з Чернівців, що подарувала мені ту дорогоцінну книжку!)

У Криворівні зібрав Хоткевич охочих гуцулів до театрального гуртка. Це було щось небувале, викликало навіть деякі колючі зауваження серед батькових знайомих, але не вперше було Хоткевичу творити щось новітнє. Як він і сподівався, гуцули, завдяки своїй природній артистичності та обдарованості перевершили всі завдання малого гуртка і виріс з нього славетний "Гуцульський Театр" — що до нині зберіг свої традиції та й збагатився власним музеєм, у Красноіллі. Писав про театр проф. Д. Антонович (300 літ укр. театру), що "це було трохи чи не найоригінальніше явище театального життя останнього періоду". А сам Хоткевич казав: "про цей театр написав би більше", і написав.

"ХОЧ ДО ЧОРТА В ЗУБИ" 1912-1920

Так висловився Хоткевич, змушений сімейними обставинами повернутися до імперії. Зразу ж його заарештували, у Києві, потім у Харкові. Навіть у тюрмі, Хоткевич зібрав етнографічний матеріал — "Спомини з тюремного життя" (то ж була тюрма царська!).

Звільнився під кінець 1912 року та знов за свою мрію — показати Гуцульський Театр по всій тодішній імперії. Почав збирати кошти, але ж знаємо як це не легко! (Здається, Заньковецька "заложила" свої дорогоцінності, щоб допомогти цій справі.) У Харкові залагодив Хоткевич навіть майстерню для гуцулів (кожний артист був різьбарем вже з дитинства). Перша група приїхала в квітні 1914-го. З перших виступів вже викликала захоплення слухачів, та хвалебні відгуки в пресі. Ось як реагував М. Ф. Сумцов: "Слухаючи їх, мимоволі думається: ось де таємниче зерно народного духу, опора для перенесення віковичних страждань, запорука нових невідомих культурних можливостей і нових духовних сил". Їздили по великих містах імперії, завжди з великим успіхом. Але ж чекала усіх страшна, невідворотна доля. Вибухла війна. Попали гуцулики до тюрем, до сибирів або на тяжкі роботи. Мало кому з них пощастило повернутися до рідних гір, та й те, після довгих років поневіряння.

Хоткевича, як неблагонадійного, вислали поза межі України. Це було тяжкою карою — знов роз'єднання з сім'єю, неможливість їй допомагати. Поселився Хоткевич у Ворожі, писав капітальну роботу по історії Вовчанського повіту: розвідку з 8-ми частин.

До Харкова приїхав лише в 1917 році. В ті непевні часи Хоткевич знов створює хор, дає безліч лекцій-концертів зі спеціально розробленою програмою, що висвітлювала походження української пісні з архетипу всесвітніх звукових джерел, про її розвиток, розповсюдження та поступове засвоєння народом аж до наших часів. Це необсяжне багатство Хоткевич

передав, повернув тому народові, котрий створив його, зберіг та доніс до нащадків своїх...

А не легко було доносити! На початку нашого століття на Україні нараховувалось 3000 сліпих кобзарів, лірників та співців. А вже в 1939 р., на так звану "першу республіканську нараду кобзарів та лірників" ледве зібрали 37 осіб. За документальними свідченнями, переслідування та нищення кобзарів почалося вже з двадцятих років. "Ще не доскнально відомо як загинули кобзарі взимку 1934 р., коли їх було скликано ніби-то на кобзарський з'їзд до Києва" (Кость Черемський, Харків 1992). "Зібрали їх у Харкові, посадили на поїзд та вивезли десь поза межі Харкова у якийсь яр... У голоді та в снігу вони там повмирали" (В. Мизинець). Ще зі статті К. Черемського "Реєстр-мартиролог народних співців, які були знищені у 30-х роках, або доля яких невідома. Склав Богдан Жеплінський, Львів. Бандуристів — 48. Лірників — 22 (деякі з родиною). Прикладено поіменний список.

А ось, інше: "Що ж до незрячих кобзарів, то піднесено клопотання про забезпечення їх пенсією, багатьох їх було послано до будинків відпочинку. Так Радянська влада дбає про збереження талантів..." (Рад. музика, N 6, 1940 р.).

Вже на початку 20-тих років, влада починала "дбати". Національний хор, що був став міцним, творчим колективом, мусів стати "Державним" і, звичайно, з державним керівником (проіснував лиш до кінця року).

Хоткевич працював в архіві, видавав книжечки-брошурки, "для тих, що не знають, для села, що пусткою стояло сотні літ" (1917). За такі брошурки та за інші вислови своєї національної свідомости заробив собі Хоткевич на довгі роки, і аж до нині, на такі фрази як: "Не розібравшись в підступній грі української буржуазії, Хоткевич не зрозумів історичних подій і тієї запеклої боротьби, що почалася між революційними силами народу та контрреволюцією" ("Камінна душа", післямова 1956 р. та передмова 1966 р. під ріжними підписами).

Ще були й гірші вислови, цілі статті: "Вовк в овечій шкурі", або сльозлива промова Хоткевича "Національна концепція Хоткевича" та й ще...

ХВЕРМА, АБО СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРЧА ШКОЛА 1921-1928

В минулому, 1991 році, Харківський Зоо-ветеринарний Інститут святкував свій 140-літній ювілей. А в 1903-му, "Ноября 10-го дня", кобзар Іван Кучеренко писав Хоткевичу: "...Бувь оце я у Харитоненкови економії и постричався изъ Лыскою винь учився у Деркачах на ферми... казавъ мени винь буцимъ Стешенка орыстувалы въ Харькови Луцыпыры...". Отже тоді деркачівський інститут ще звався "хверма", а пізніше "Сільсько-господарча школа", в якій Хоткевич отримав посаду викладача української мови та літератури. Звичайно, знаходив час створити вокальний гурток з багатою програмою, влаштовувати лекції, концерти, конкурси, ще й хор, згуртувавши селянську молодь та студентів; виконували пісні з усіх кінців України, навіть бойківські, лемківські, гуцульські. У Харкові став викла-

дати в Музично-драматичному інституті, в створеному ним самим класі бандури. Все, що пов'язане з існуванням цього класу треба було робити самому, навіть адміністративні заходи. Але ж учням прищепляв професійне ставлення до інструменту, глибоку пошану до мистецтва, до його історії, вимагав технічної досконалості, закликав до невпинного зацікавлення, до пошуків нового, незвіданого.

Приходилося й витримувати напади від своїх "колег", наприклад таке: "Як це люди, у наш вік електрики, знаходять можливим повертатись до каганця".

Відповіддю на таке був виступ першого квартету бандуристів, учнів Хоткевича (Геращенко, Гайдамака, Олешко, Гаєвський) в радіоцентрі у Харкові. Успіх був великий, неочікуваний. Відразу після виступу, музична комісія Н.К.О. вирішила організувати зразкову капелю кобзарів. Вибрана була Полтавська група, котрою керував Володимир Кабачок. Але з отриманням коштів на проведення студій була довга та складна тяганина. Свідчить про це низка листів В. Кабачка до Хоткевича. "Що ж нам далі робити? Що товариству говорити? Навчіть мене, я не знаю. Я хожу весь день як дурний, все шукаю відповіді. Допоможіть мені, Гнате Мартиновичу, як відповісти товариству аби зберегти його, бо зневіряться, тоді вже не зберемо. ... З повагою, Володимир Кабачок". Хоткевич добивався, вмовляв — і заняття почалися, дуже успішно. Невдовзі знову виникло скрутне становище. Кабачок: "...Отже товариство пригадало, що в один з ваших приїздів Ви говорили, що якщо грошей не дадуть, то Ви погодитесь працювати на товариських началах... гадаємо, що на таку постанову Ви гніватись не будете... і що підете назустріч товариству... не відмовите довести справу до кінця...". Звичайно, Хоткевич погодився, приїздив щомісяця до Полтави прослухувати учнів, а Кабачок їздив до батька щотижня брати нові вправи та радитися. За рік з чвертю товариство було готове до іспиту і здобуло собі звання Першої Зразкової Капелі.

З цінних спогадів одного з полтавських учнів, Й. Панасенка подарую вам оце: "про Гната Хоткевича ми знали, що це взагалі незвичайно і всебічно обдарована людина: письменник, дослідник-етнограф, музикант-бандурист і ще й мандрівник, що обійшов не тільки українські землі, а й побував у багатьох азійських країнах, робив там всякі етнографічні записи... З першої зустрічі з Г.М. ми всі мали до нього симпатію, нетерпляче чекали його приїзду. Бувало заходить він до кляси з приємною усмішкою, вітається з кожним окремо, завжди щось цікавого розкаже... Підходячи до вивчення репертуару, він читав цілу лекцію. ... Розповідаючи про добу козаччини, він називав роки, числа, імена, описував характер козаків та ватажків. Говорив з запалом, але зрівноважено-авторитетно... На бандурі грав прекрасно, та не дивлячись на це, він увесь час шукав чогось нового, якогось стрижка, якогось нового пасажу. Він їх мав так багато, що бувало й сам не знав як їх назвати... Був дуже послідовним ідучи до здійснення своєї мети, знав собі ціну, не любив розкланюватись перед володарями, коли були у Хоткевича в домі. Нарешті взяв бандуру. Ми аж дихання стримували, щоб не порушити настрою. Швиденько провів рукою по струнах. Бандура була в тоні. Почав вступ до пісні про

”Залізняка”... Ми чимало об’їздили, але жодного кобзаря не чули, щоб так брав за серце... та ще нам було цікаво, що він міг добути так багато зі своєї маленької бандури (мала 23 приструнки та 5 басків)..., намалював повну картину до думи про ”Бурю на Чорному морі”, імітуючи вітер і бурю так, що аж мороз ішов поза шкірою. Нараз урвалася струна. Гнат Мартинович опустил бандуру. По хвилині мовчанки сказав протяжно: ”От, шкода! Шістнадцять років цій струні!”... Трудно було відшукати слів вдячності нашому дорогому вчителеві за його спів і гру, за його велику увагу до нас. На дорогу він побажав нам мистецьких успіхів і сказав: ”Міцно оберігайте бандуру!”. Це було перше і останнє побачення у його домі”.

Перша Зразкова Капеля опинилась під віданням держави, а з 1935 р. була об’єднана з київською капелею, в ”Державну”, під керівництвом М. Михайлова. Як могла проходити спільна праця в цьому об’єднанні, та якими були почуття Хоткевича з того приводу можемо відчутти читаючи щойно знайдений лист Хоткевича до директора ”Державної Зразкової капелі бандуристів” (тобто Київської. Лист не датований, написаний, очевидно, ще перед об’єднанням).

”ВІДКРИТИЙ ЛИСТ Директору ... тов. Аронському. Ви просили мене, як людину знайому з бандурою, сказати свою думку відносно Вашої капелі. Я з радістю поділюся враженням, яке я виніс, слухаючи Ваш концерт, але прошу дозволу поговорити про недоліки, так як... я твердо знаю, що бандура — музика. Серйозна музика, з новим звучанням, з новим оформленням, але, на жаль, у Вашій капелі нічого цього немає... бо ж не можна в ХХ-му сторіччі, унісонний супровід, відсутність користування регістрами, тембрами, нюансами рахувати за серйозну музику. Ваша капеля знає тільки чотири нюанси — тихше, голосніше, швидше, повільніше, тобто оперує тим же запасом, яким володіли ще перші музичні ансамблі..., а бандура зовсім не такий убогий інструмент. Навпаки, у відношенні нюансів вона виявляє надзвичайне багатство... На жаль, при старому способі, якого притримується Ваша капеля, продемонструвати це вам не можливо (описує сутність гри, всі відтінкові можливості, про перевагу гри двома руками на приструнках, значення положення рук і кожного пальця, і т.і.). ”І нічого, буквально нічого з цього у Вас немає! Ваш музикант як поставив руку на середній регістр спочатку концерту, так і не знімає її з того регістру аж до кінця... Унісонне виконання. Всі 40 чоловік грають ”як один”. Ні, це не музика. Найубогіший домровий оркестр з далекого села, і той веде у себе чотирьох-голосну структуру — і тільки Державна капела бандуристів грає в унісон. ... Я питався у Вашого диригента, як він думає, чому у Вас вокал зовсім заглушує інструменти? Він каже — тому, що не всі грають (бо ж у Вас грає тільки половина, а половина тримає інструменти лише для декорації). Ваш диригент глибоко помиляється (він, очевидно, зовсім не знає бандури...”. Шість сторінок терпеливого пояснення та гірких висновків, щодо майбутнього бандури...

”А між тим капела називається ”зразковою”, тобто найкращою. Яким ісже прикладом (зразком) Ви служите сотням самодіяльних гуртків розсіяних по Україні!... Зараз у Вас немає права називати себе капелею

бандуристів...”. Ось куди попала, з любов’ю та творчим піднесенням виплекана ”духовна донька Хоткевича” — Полтавська капела.

То вже починався період творення ”нової радянської музики”, головне — без усякого отого старовинного коріння! (Див. цілий розділ в книжці Лаврова, ”Кобзарі”, 1980 р.) Героїко-патріотична творчість, про трактори, про комісарів та червоні зорі, про — ”гей, нас партія веде”. Створювалися капелі, гуртки в музичних закладах, але виконували вони лише дозволені, ідеалогічно-чисті твори. А ті керівники, що намагалися не йти по новій стежці почали зникати. ”Арешти, заслання, розстріли, забирають безцінні сили кобзарського мистецтва: Хоткевич, Кабачок, Балацький, Опришко, Глушко, Андрусенко; Осадько, Борець, Корнієвський, Сніжний та бандурні майстри, і багато-багато інших”. (Це зі ”Сторінки з історії капелі бандуристів імени Т. Г. Шевченка”, Мішалов.) Розвиток бандурного мистецтва та навчання, мабуть, теж підпадав під вимоги ідеально витриманої програми з утриманням народньої традиції. В Державній консерваторії, 1990 року, в класі бандури мені заспівали... Гандзю...

Не відомо як, але у Хоткевича знаходився ще ”вільний час” для композиторської праці. Всіх його творів нараховується біля 182, з них 68 для бандури. Друковані вони не були, а виконувалися головним чином батьковими учнями, що переписували їх, часто на клаптиках паперу. А доля тих учнів склалася нелегкою. Деякі загинули, деякі попали аж до німецьких таборів, пережили жахливі часи, але ж трималися разом, ”міцно оберігали бандуру”, і вона зберегла їх! Це ж вони опинившись після війни в З.Ш.А. своєю самовідданою, невпинною творчою працею зуміли показати, що: ”мрія нашого вчителя, його ідея піднесення бандури на рівень інших признаних у світі інструментів здійснюється” (Й. Панасенко). Та ще: ”працює (капела) над збереженням творчих надбань минувшини, надаючи особливого значення спадщині Гната Хоткевича..., щоб твори його та призабута техніка харківського способу гри на бандурі повернулися із забуття”.

І ось, в 1991 році, славна заокеанська капеля, під гаслом: ”МИ ЗНОВ З ТОБОЮ, УКРАЇНО!” прибула на батьківщину! З нею, звуками творів своїх, повернувся й Гнат Мартинович. Майже кожна третя точка програми концертів — була твором Хоткевича. Концертували у 13-ти містах України.

Сталося якось так, що зараз на Україні не залишилось, крім ”Байди”,* жодного твору Хоткевича для бандури. Навіть у Архіві Хоткевича, перевезеного до Львова моєю матір’ю в 1943 році, немає більш тих творів. Зараз рукописні ноти, оті збережені клаптики паперу, дісталися до С.Ш.А. Повернуться вони на Україну вже не лише звуком. Маю писемну обіцянку бандуриста Мішалова мистецького порадирика капелі, що батькові рукописи будуть передані до дому-музею пам’яті Гната Хоткевича у Високому, біля Харкова.

* Цей твір був первісно більший ніж той, що ми виконуємо, пам’ятаю, що йшов він 23 хвилини. Його тричі скорочували ”Реперткоми”, аж врешті зовсім зняли з репертуару. Аж в 1939 році, напередодні війни з Польщею, дозволено було співати ”Байду” разом з іншими історичними піснями. — Й. Панасенко.

ВИСОКИЙ 1930-ТІ...

Харківське видавництво "РУХ" запланувало видати 8 томів творів Хоткевича (чи 1928 р. всі вісім вийшли?). За одержаний гонорар батько нарешті зміг придбати затишний будинок із садком. Став працювати над перекладами світових класиків, над історією середньовічного театру в Галичині, закінчив повість про Довбуша, і розпочав роботу над великим твором — трилогією про життя Тараса Шевченка. В архіві зберігається безліч документів, які невпинно та ретельно збирав Хоткевич для цієї праці. Розшукував він їх по усіх бібліотеках.

Та не минуло Хоткевича оте хижє гоніння, на все, що могло тавруватися як прояв "буржуазного націоналізму". Виключили його зі спілки письменників, позбавили хлібної картки; особливо тяжко стало в голодні 1932-33 роки. Застрелився Скрипник. Почалися процеси. Стали зникати друзі.

33-тій рік пережили якимсь чудом. Рятувала Хоткевича наполеглива праця — допомагала йому поринати в минуле, щоб не весь час здригатися від насушного.

В 36-му році Одеська кіно-студія запросила Хоткевича грати ролю сліпого бандуриста на весіллі у фільмі "Назар Стодоля". Дорогоцінні кадри! Там, після чарки та приказочки, грає Хоткевич сумної, а потім веселої. Це ж його голос, його гра на отій маленькій улюбленій бандурі, це його присутність!

Тоді ж було записано думи та пісні на фонограф. Про Шевченка закінчив лише дві перші частини.

Прийшли по нього 23-го січня. Як завжди вночі. Хоткевичу було тоді якраз 60 років. У внутрішній тюрмі, на Чернишевській, сидів не довго. Зустрівся там, в коридорах на допитах із Семененком, своїм другом, юристом, котрий пізніше допоміг моїй матері врятувати батьків архів. (див. "Харків... Харків", О. П. Семенемко).

Розстріляли батька 8-го жовтня 1938 року. Могили не має. Пам'ятників не ставте. Коли хто хоче його зустріти — йдіть по прямій — мить життя його невмирущим відлунням усюди навкруги нас струменить.

Георгій Віковичний

УКРАЇНО, ПРОСТИ!

Україно, прости!.. Бо шукав я собі
Щастя-долі колись на чужині...
Без твоєї краси, без твоєї журби
Поламав я крило соколине!

Україно, прости ті наївні, не злі
Поривання й блукання безкриле...
Без твоєї роси на прадавній землі
Гірко доля моя голосила!

Україно, прости за тужливий мій спів:
Так недоля співати навчила...
Без високих могил серед вільних степів
Чужина до відчаю не мила!

Україно, прости!.. Я тепер зрозумів:
Душу вбило те небо чужинне!..
Без вогню кобзарів та без мови батьків
Тлів... не жив я, моя Україно!

ВІТАЮ!

25-го жовтня 1992 р. родина, друзі-приятелі відзначили Дев'яності роковини народження нашого *найстаршого* Кобзаря на чужині і *найстаршого* члена київської "Хороброї Сімнадцятки" бандуристів — **Григорія Павловича Назаренка** — Кобзарського Морозенка. А 21-го листопада того ж року на Величавому Бенкеті Капелі в Українському Культурному Центрі м. Воррен, Мішіган, з нагоди вручення членам Капелі Державної Премії України ім. Т. Шевченка, капеля і українська громада також відзначили П'ятидесяти-ліття безперервної праці в Капелі Бандуристів ім. Т. Шевченка, — *наймолодшого* члена тієї київської "Сімнадцятки" — Петруся, Петра Івановича Китастого.

Я пригадую з цієї нагоди, як 50 років тому, в зимі, в окупованому німцями Києві, я був гостем родини Івана Китастого у їх мешканні і вперше слухав гру і спів молодого Петруся. А родина мала піано і я заграв на ньому якусь маршову пісню-танець (Шопена), що й спонукало Івана Трохимовича, мене і Петруся стрибати на колінах по підлозі (як діти) маршовим темпом навколо того піано. А мама Петруся підплескувала нам. Оце так я вперше познайомився з нашим ювілятом.

1942 р., коли Петрусь підлягав вивезенню на роботи до Німеччини, Капеля, прослухавши його початкові знання співу і гри на бандурі, прийняла чотирнадцяти-літнього хлопчину у дійсні члени Капелі, врятувавши його (хоч і тимчасово) від каторжних робіт. А він на екзамені співав: "Думи мої", "Повій вітре на Україну", "Чорнобривий корольок", а пізніше в турне "Колискову". Від того часу почалося його мистецьке життя і праця, яке продовжується аж до сьогодні. Вірю і бажаю, щоб воно продовжувалось ще багато років.

В кінці 1942 р. опинився з нами у німецькому кацеті, комендант того табору (над Ельбою у Гамбурзі), взяв молодого кацетника за свого "попихача", який розносив по цехах табору різні робочі наряди. Наш Тарас також у молоді роки був "попихачем" у свого пана Енбельгардта, будучи кріпаком. Але ми, з тієї Петруся "посади", скористали, бо Петрусь інформував нас про все, що діялося в ті часи за дротами, бо нам, як і решті кацетників, було заборонено про те знати. Після визволення, Капеля співала нашу кобзарську пісню по таборах невільників німецького Райху — молодим хлопцям і дівчатам. І тоді, ще будучи Петрусем, співав нашим дівчатам "Колискову", які після кожного концерту "бомбардували" Петруся, забувши про решту капелян. Хіба, може крім Миколи Лісківського, який співав їм "Бабусю, рідненька, ти всім помагаш". А ми лише чухали потилиці і їм завидували. А в одному таборі біля Нюренберг, після концерту, молода таборянка, Ольга Лубська (тепер znana в діяспорі поетеса), привітала Капелю віршом зі згадкою про молодого члена, Петруся.

Ділив з нами за ті 50 років успіхи і невдачі, поневіряння, наруги і чужину. Опинившись в Америці, виховав багато кобзарів, його будучих наслідників. Передав молодим бандуристам свої знання, як керівник багатьох козбарських таборів-зустрічів, як і його син Юліян. Про це можуть підтвердити п-ні Валентина Родак і п. Микола Чорний, яких вітали на Бенкеті і дякували за їх жертвенний вклад у розбудову кобзарського мистецтва в країнах вільного світу та, яким Капеля надала звання *"Почесного Члена Капелі"*.

Як мистець-кобзар, диригент кобзарських ансамблів, учитель, замісник диригентів і концертмайстер Капелі — Петро Китастих прислужився багато до звеличення нашої кобзарської одиниці, до її заслуженої престижевої Державної Премії України ім. Т. Шевченка. А пізніше, уже не молодим, не Петрусем, а дорослим Петром перейняв і наслідував свого батька і дядька у церковному служінню Богові, ставши диригентом хору Православної Церкви. Правда, на самих початках був залежний від своєї дружини, Лідії, яка йому підказувала, що за чим іде і як, тобто не він диригував хором, а дружина диригувала диригентом. Навчився. Але, ще далека дорога попереду, по якій він мусить іти, щоб наздогнати його батька і дядька у церковному мистецтві. Але він уже є напів дороги.

Двадцять років тому — 1972-го року — ми, після проби Капелі, відзначали (дотримуючись наших кобзарських традицій) день народження Петра Китастого, якому сповнилося 44 роки. І ось, я хочу подати шановним читачам журналу маленький вийняток з мого тоді поздоровлення (з мого щоденника), яке стосується і сьогоднішній даті в житті і праці нашого Ювіляра:

”Гей, ви, Браття Кобзарі!
Нащадки Козацької Землі
Й Капелі, Славні Молодці!
Ярослави і Арнольди,
І Миколи та Грицьки,
Володимири, Евгени,
Августини і Сашки;
Павли, Федори й Семени!
І Віктори-Юліяни,
Ще й Яреми та Стефани,
І Мирони та Василі,
Та Олеги і Богдани
І Михайли та Сергії
Та Тараси і Романи
І Юрії-Тимофії,
Ільки, Ігори, Івани,
І Йосипи та Андрії,
І всі друзі, днесь присущі
Та ще й Гавриїли!
Як бачите, я навмисно
Не згадав Петрів ім’я.
Бо сьогодні один з них
Має День Народження!

Отже, друзі, всі повищі
Наливаймо чарки повні
(І це вже не є навмисно)
Та й вип'ємо, але до дна
За здоровлячко Петра!

Йому щастя побажаєм
І всього добра,
Й нехай кухоль вільно ходить
Та й не висихає!

Бо сьогодні ми вітаєм
Петра з Кистастих, — Петруся.
Многих літ йому бажаєм
Пісні нашої мистця!

А хто може ще не знає
Як давно вже він співає
І на тій бандурі грає?!

То я вам усім пригадаю:

Наш Петрусь ще із колиски
"Колискову" нам співав,
А на київській бандурі
Ще від "цицьки" грав;

А тепер самі рахуйте,
Як давно Петрусь в Капелі,
Але прошу, не трубуйтець
Я скажу вам, друзі милі:
Посьогодні і понині
Сорок років ще й чотири."

І ось, *20 років пізніше*, в цей день його Ювілею, я знов вітаю "Чорнобривого Королька" Петруся, дорослого віку Петра і сивенького Петра Івановича та ще й Китастого. Мій тобі привіт і найкращі побажання будучого на ниві кобзарського мистецтва в ім'я твоєї Батьківщини і твоїх Батьків!

Концерт Капелі ім. Т. Шевченка під час відзначення

Др. М. Фаріон і Стефан Когут голова Капелі ім. Т. Шевченка вручає М. Чорному-Досінчукові відзначення

Валентина Родак — дякує за відзначення

ЖИВІ СТРУНИ ПОЛУДНЕВОЇ АМЕРИКИ

Таки хотілося себе вщипнути: а бува, не наснилося все це мені?

Що ж, цілком може бути: розіслав у автобусі, долаючи півтора тисячі кілометрів із столиці сюди, в глушину Аргентини, в кут, міцно затиснутий з одного боку масивною Бразилією, а з другого — непоступливим Парагваєм. А на додачу — цілими пригорщами пив і не міг напитися рідної української мови, потонув очима у вишиванках, зачаровано очманілий стояв перед банями нетутешніх храмів, ніби принесених сюди нечуй-вітром здалека, так здалека, що й не сила осягнути тої віддалі... І гори мене обступили зусібіч, зелені гори, як в Карпатах...

Таки це мені причудилося, приснилося... Звідки бо тут взятися раптом ще "божим людям" — незрячим, з поводитрями кобзарям-лірникам, тим напівжебракам, які не лиш стали традиційним елементом пейзажу України, вони самі творили її історію: спершу шаблями, відтак зломлені фізично, зате сильні духом, думою і закличною піснею при помочі бандури піднімали народ до боротьби за ліпшу будучність, за правду і волю. Не могли вони, ну ніяким чудом, не зуміли б вони сюди добратись: їх курні дороги обриває океан... Але ж мені явно чується дзвін-плач струн, які з ніякими іншими не сплутати: за ними постає — полиновий рвучкий вітер степів, клекіт орлів у вишині і квілення чайок на тихих плесах Дніпра-Славути; за ними — скрегіт щабель у смертельному герці, тупіт й іржання здичавілих коней у двобої, сурма й бойова пісня-клич; за ними — шемріт дібров і тихий шепіт вишневих садків, крик горлиці опівночі й дівоча пісня на світанні...

Та ні! Не може того бути тут, в Апостолесі, це й апостоли ніколи не були.

Не може того бути, — й квит! Не мо...

Ой, а що це?

На сцені сиділа молода жінка у вишиваній блузі й перебирала пальцями струни бандри. Торкалася їх легко, неспішно, ніби й не вона, а легкий повів вітру рахував струни, а пальчики лише слідкували за тим, тільки гамували звуки, що видобував їх він ненароком при лічбі. І в тих звуках, у тій музиці чулася така неземна туга за чимось дорогим і далеким, така біль за волею, за далекою предалекою материзною-вітцівщиною, що її й не видно за морями-океанами, така жажка любов до України, така тверда віра у її щасливе майбутнє, що мені вже не ущипнути себе хотілося, а крадькома витерти змокрілі очі...

Це було неймовірно: молода жінка творила з бандурою на сцені в глушині Південної Америки таке диво, яке під силу справжнім співцям-рапсодам, що їх в українських степах назвали бандуристами-кобзарями.

Та ще більше диво чекало мене попереду, коли я познайомився із тою бандуристкою — Маргаритою Спасюк-Полутрянко.

Мене особливо не здивувало, що бандура, при самому спомині якої уява малює сивого дідугана-сліпця, який грає, приспівуючи, була зараз у руках жінки: чи мало їх нині на Україні, які співають чи то поокремо, чи в тріо, або в оркестрах та капелах?!

І це знамення не лише нашого емансипованого двадцятого століття: відомо-бо, що іще за цариці Єлизавети, коли негласним царем був українець граф Розумовський, при високому дворі поряд з іншими музикантами, був і ансамбль бандуристок. І у Гната Хоткевича в переписі кобзарів початку ХХ століття є згадки про жінок-кобзарів (дружини, дочки кобзарів), що вміли грати на кобзах чи бандурах, але не мандрували, а здебільшого грали на вечорницях, "...от ще в селі Високому на Чернігівщині, верстов 35 від Сосниці замужня жінка теж співає і грає на бандурі, но милостині не ходить просити — хазяйка...".

Диво було в іншому: виявляється ще пару років тому, Маргарита не то, щоб грала, навіть бандури ніколи у вічі не бачила.

Як же це сталося, що вона — викладач консерваторії гри на музичних інструментах, у столиці провінції Місіонес-Посадасі, сама віртуозно вмюючи грати на піаніно, скрипці, акордоні, сопілці, гітарі, флейті; що і її дід, Андрій Спасюк, який в числі перших українців "завойовував Аргентину", окрім тяжкої до знемоги роботи на чакрах, незле тримав у руках послушливу скрипку; що і її тато, Дмитро, а з ним і його брати, Лука, Марко, Микола й Іван, гриміли своїм оркестром (гармоніка, цимбали, скрипка, бубон) на усій старокрайовій колонії — на забавах, весіллях, різних святах; що і брати Маргарити — близнята Дмитро і Ерніке грають на гітарі, що вона, зрештою, а може це насамперед — українка, хоч і аргентинська, хоч і третього покоління та все ж українка, — то як все-таки це сталося, що вона до своїх тридцяти п'яти років не то, що не тримала в руках, а навіть ніколи не бачила, не чула, не проймалася звуком того музичного інструменту, яким ніякий інший народ не може похвалитись, що відіграв би в історії таку роль до спричинення зросту національної свідомості, зросту патріотичного духу — українська бандура?!

Хіба не читала поезію, народжену тут же, в чужині, в еміграції:

Бандуронько: чи дощ, чи сніг січе, —
Великих сподівань звучи хоралом,
Підстав народові своє плече...
Не дай, щоб його душу обікрали!..

Хіба не чула, не проймалася думками знаних і шанованих людей теж таки тут, за океаном: "Бандура може поєднати різні покоління".

А втім... Чого особливо дивуватися? Дід і в Тлумачі бандури ніколи не видів — де від Карпат та степова Україна із мандрівними кобзарями-бандуристами?! Та й чи до музик йому було, коли і десятеро дітей, і хвороби, і злидні та обсіли його з усіх боків, що й дихати не знав як?! І тут, в Південній Америці, ще й на самому крайньому півдні того континенту, на обочччч велелюдних шляхів і культурних центрів, де притулювся в

лісах їх осідок-колонія, про яку бандуру могла бути мова — хіба би з неба вродилася!..

І все ж, незважаючи на, здавалось би, украй поважні причини до того, що бандурі аж ніяк не можна було з'явитись в густих лісах Місіонеса, журнал "Бандура", який щомісяця випурхає у світ для любителів гри на тому інструменті, з Нью-Йорку на початку дев'яностих років виповів радість на цілий музичний світ: "Хочемо поділитися новиною, що в Апостолес, Аргентина, перший раз забриніли струни бандури. Мрія нашої молоді частинно здійснилася!".

А далі, як водиться в таких випадках, автор допису в журнал розповідає їй про деталі, як то сталося:

"Курс гри на бандурі провів талановитий студент з Буенос-Айресу Олесь Береговий. Він найбільш досвідчений, обдарований бандурист, учень славного Василя Качурака — довголітнього керівника капелі бандуристів імени Т. Шевченка в Аргентині. Йому допомагала бандурою, коли в січні минулого року до Апостолес завітав ентузіаст кобзарського мистецтва Микола Чорний, який промовляв до нас так палко, так переконливо, з любов'ю до українського мистецтва, а головне до бандури, що багато запалилося бажання навчитися грати на тому інструменті. Наша професорка Маргарита відразу поїхала. Щоправда тоді вони не мали ще ані однієї чернігівської бандури. Невтомний о. Орест поїхав до Буенос-Айресу і запропонував митцеві різьби, Чабанові, зробити бандури.

За пів року пан Чабан зробив 12 бандур, які викінчив різьбою, але якість їх ще не була досконалою. Забрав о. Орест бандури і Василя Качурака, щоб провів курс гри, який тривав цілий місяць. Потім ще дістали п'ять бандур від М. Чорного..."

Тут би треба хоч декількома словами пояснити, хто такий Микола Чорний. Сказати, що він головний редактор місячника "Бандура" і знаний серед любителів цього інструменту в усіх країнах — це ще нічого не сказати. Цей чоловік усе робить, аби бандура була у кожній українській громаді — шукає для цього спонсорів, організовує курси, проводить гастролі знаних музик у найвіддаленіші закутини світу, де живуть українці, прилучається до того, аби звук бандури звучав по радіо, телевізії, виходили у світ платівки і касети...

Одне слово, це і його стараннями відчувається справжній ренесанс бандури у світі...

Про нього одні кажуть, що він "батько бандуристів", інші — що "насіяв бандуристів по цілій Аргентині й Бразилії", а одна з газет назвала його "апостолом бандури"...

Чи думав, чи гадав отой невідомий український Страдіварі, коли десь в 15-16 столітті додумався до геніяльного винаходу: поєднав побутовану вже серед козацтва кобзу з мандоліною — інструментом, подібним до лютні, завезену із Заходу в салони польських магнатів (це, до речі, призвело до біномії, подвійної назви одного предмета), що відтоді кобза-бандура стане найпопулярнішим, національним інструментом українців, поширяться по усьому світі, на ньому захочуть і навчатися грати люди,

які ніколи не бачили Україну...

Одна із них — Маргарита Спасюк-Полутрянка, яка вже дорослою не лише оволоділа секретом гри на бандурі, але вже вчить цьому в рідному Апостолесі понад двадцять хлопчиків і дівчаток. Втім, послухаймо її саму:

— Я так любила слухати, як моя мамця оповідала про красу українських сіл на Україні, про вишневі сади, про наші розлогі лани, про хрущів, які своїм шемрінням творили якісь дивні мелодії. І хоч мені досі ніколи не довелось бути на землі моїх батьків, у своїй уяві після неодноразових оповідань своєї дорогої мамусі, зовсім добре бачу українське село, повне, як казав Шевченко, чепурних хат, криниць біля дому, а біля них по вулиці повно наших молодих дівчат і хлопців, які вечорами до місяця виспівують українських пісень. Це мені особливо глибоко запало у мою аргентинську душу і я не раз хотіла побачити це тут, на наших провінційних селах. Молодь наша українська тут, у сонячному, теплому Місіонес, звичайно, гуртувалась при церквах, а також при "Просвіті". Тут ми сходились, співали, організовували танцювальні гуртки. І зовсім несподівано ми дізнались, що в недалекому місті Обера є гурток молоді, який грає на нашому національному інструменті-бандурі. Досі про бандуру ми знали лише з оповідань. Коли ми про це довідались, а ще до того, що Чорний з Нью-Йорку привіз ті бандури для них, то спочатку не могли зрозуміти, як то чорна людина так цікавиться нашим інструментом. Але дуже скоро нам вияснили, що є такий добродій-українець, який почав організувати бандурні ансамблі по цілій Аргентині й Бразилії. Не пройшло й півроку, як нам вдалося з тим "Чорним" нав'язати контакт.

Спочатку наші бажання були скромні — дістати бодай три бандури. На наше непередбачуване здивування пан Чорний постарався для нас аж 12 бандур. Видно, що на його заклик в Північній Америці відгукнулися добрі серця наших братів і сестер по крові. Одне, що ми можемо запевнити усіх тих, що бандури для нас дарували — вони у нас не припадають порохом, а використовуються належно...

Отут би на хвилинку перервати оповідь Маргарити, і розповісти, яку пригоду мав пан Чорний, везучи ті та й інші інструменти в Аргентину. А їх, бандур для молоді Південної Америки, українці Сполучених Штатів зібрали аж сорок шість. А ще окрім них — малі бандури, цимбали, електричні настроювачі та різного роду кобзарське приладдя — величезна купа добра, яку авіаційне агенство відмовилось перевозити. На щастя, тим самим рейсом летіла якась туристична група. Микола Чорний, заручившись їх підтримкою представив їх як мистецьку групу, що їде гастролювати країнам Латинської Америки. Не біда, що туристів-"артистів" було менше як інструментів — усе було полагоджено якнайкращим чином і керівник аргентинської авіалінії навіть дав святковий обід для "артистів". І у Буенос-Айресі вже чекали працівники аеропорту: допомогли відібрати речі поза чергою, оминувши всі формальності...

Але давайте, дослухаємо Маргариту до кінця!

— Наша група бандуристів не лише росте, але й поширює кобзарство

на цілій Місіонес. Не в одній місцевості, де живуть українці, є багато молоді, не можуть дочекатися, коли візьмуть у руки наш улюблений інструмент — бандуру. Нас тішить, що маємо серед нас тих, які вже перейшли вишколи під рукою славного бандуриста із США, Юліяна Китастого, який і сам приїжджав сюди два рази, та милої, із великим знанням мистецтва бандури, Валентини Родак із Канади. І яка радість огорнула усіх нас, учасників ансамблю "Живі струни", коли на величезному різдвяному концерті в Апостолес, в амфітеатрі, який нараховує понад п'ять тисяч місць, серед виступів балетних, хорових, і танцювальних груп, найбільше овацій дісталось нам — публіка вшанувала українську бандуру і пісню вставанням. Значить, любов наша до свого, до рідного, помітна і оцінена навіть чужинцями. Це значить, що маємо у майбутньому більше думати, більше працювати над тим, як прищеплювати молодим українство піснею, танцем, бандурою...

Олесь Береговий, її побратим по залюбленості в цей інструмент, її колега по плеканню молодих талантів, хоч і сам порівняно молодий, вже віддавна переймається про надійну і кваліфіковану зміну старшим — капелі бандуристів імени Т. Шевченка, в якій виступає поспіль більше десяти літ: Олесь очолює школу молодих бандуристів, що знаходиться в одному з передмість столиці Аргентини — Лаважоль.

Хто зна звідки у хлопця така жага, непереборне стремління вчити таїнства кобзарського мистецтва зовсім юних: може, пригадує, як йому на перших роках було нелегко, а, може, має за взірць свого вчителя — незабутнього Василя Качурака, який усе своє життя поклав на олтар бандури: часом хворий, немічний все одно сідав на свого незмінного велосипеда і з бандурою за плечима, за вісім миль їхав, таки, на проби... Подиву гідна терпеливість, впевненість і працездатність Олеся: це ж треба змогти передати 4-8 річним дітям, окрім музичної теорії, сольфеджіо, співу, історії інструменту, техніки та інтерпретації бандури, ще й своє вміння, талант, а головне — любов, аби вони радували не лиш батьків, усю українську громаду прекрасним, просто віртуозним володінням інструменту.

І останній з цієї відомої не лиш в Аргентині, а й в усіх країнах, де тільки звучать живі струни України — бандури: Петро Мицько.

Дивно все-таки життя побудоване, неспогадана доля людська. От, і скажімо в Петра: закінчив би собі медицину в університеті, раз уже три курси пройшов, відтак працював би лікарем, а в міжчасі, у вихідні, грав, як і доти на гітарі в оркестрі — заробляючи таким чином додаткові до платні пєси... Отак би й жив: робота, забави, сім'я... Ну, ще, може секція йоги і карате час од часу... Ну, книги по китайській, індійській, японській філософії... та ще курси англійської мови, ну і живопис інколи...

А тут раптом Василь Качурак напосівся і то мало не щодень: йди до нас в капелу, я тебе научу грати на бандурі, тебе чекає велике майбутнє... Не слухав... Відмовився. Саме свої ансамблі творили: "Чумаки", "Сини України"...

Качурак не здавався, але й Мицько був твердий горішок.

Важили: хто-кого?

Зрештою Петро здався: все таки старша людина, та й спробувати себе на новому терені, на новому інструменті закортіло.

Два місяці позаймався з ним Василь Качурак — многому навчив, а головне, залюбив хлопця у бандуру. А тоді взяв та й несподівано помер. А через якийсь час — і батько. Отже, прощай університет, прощайте гульки з оркестром, курси карате, йоги, англійської мови, а заодно й індійська філософія укупі з живописом...

Лишилася, як і до університету, робота бухгалтера — для підтримання життя, а ще бандура — для душі. Бандура, яка витіснила усі захоплення, усі вподобання. Бандура, яка стала смыслом усього його життя.

Чи не тому після знаменитого Василя Качурака він, Петро Мицько, став мистецьким керівником капели бандуристів Аргентини імени Т. Шевченка?!

...Я питаю порізно усіх трьох: що вони б хотіли у своєму житті?

І усі, як один відповіли: відвідати Україну, виховати своїх теперішніх і майбутніх дітей патріотами-українцями.

А Петро Мицько, після деяких чи то вагань, чи то роздумів, додав:

— Я би дуже хотів, щоб загублені колись символи нашого народу зберегли не лише гармонію форм, а й своє первісне значення, і щоб втраченому не шукали простішого замітника: аби собою не став клубом: щоб у Біблії не шукали, що кому заманеться, а таки Слово Боже: від кохання не вимагали задоволення потреб; козацькими шаблями не шиткували капусту... Щоб і бандура лишалася чисто національним, святковим і урочистим інструментом...

А. Ю. Грицай

ДО ЮНИХ КОБЗАРІВ

Кобзарська юнь! Кобзарська юнь!
Моя надієчко-тривога!
Горнись, горнись до кобзи струнь,
Гартуй, гартуй себе в дорогу.

Хай в груді дме хоч сто вітрів,
Хай сяє сніг, хай плачуть роси,
Не зрадь же пісню матерів,
Її красу многоголосу.

Своє натхнення молоде
Йому віддай — но без останку.
В трудах країна вся гуде,
Стрінай же працею світанки!

Тебе хай втома не бере.
О! Славтеся трудівничі руки!
Вперед, музиченьки, вперед:
Життю потрібні наші звуки.

ПЕРШИЙ МІЖНАРОДНИЙ КОНКУРС БАНДУРИСТІВ ІМЕНІ Г. ХОТКЕВИЧА

Конкурс відбувався з 21-го по 29 квітня 1993 року у столиці України, місті Києві. До Організаційного комітету увійшли представники Міністерства культури та фірми "Соломія", яка була меценатом оце вже третього подібного заходу.

До участі в конкурсі зголосилося 30 бандуристів-співаків, 15 бандуристів-інструменталістів та 18 ансамблів бандуристів з різних областей України.

Жюрі конкурсу складалось з відомих бандуристів викладачів та виконавців України, таких як професор Герасименко, Новицький, Єсипок, Посікіра, викладачів вокалу Радченко та Поліщук (з Києва і Львова), Валентини Родак (Канада) та ін. Очолив жюрі Заслужений артист, Професор Київської консерваторії С. Баштан. Почесним членом жюрі була донька Г. Хоткевича — Галина Хоткевич.

Після трьох турів змагань переможцями вийшли: співаки-бандуристи Тарас Лазуркевич (Львів), який показав майстерне та артистичне виконання на обох типах бандур — харківського і київського та Олена Леонова (Київ) — 2-га премія. 3-тю премію поділили Тетяна Івченко (Рівне) та Наталія Ткачук (Луцьке). Диплом отримала Алла Ваврушко-Панова (Львів). Серед бандуристів інструменталістів 1-шу премію та Гранд-приз отримав Роман Гриньків (Київ), 2-гу не присуджували, а 3-тю поділили Люба Валерко-Мандзюк (Харків) та Надія Миронюк (Київ). Диплом отримала Олена Ніколишин зі Львова.

З-поміж ансамблів бандуристів, жюрі відзначило Черкаське тріо бандуристок "Вербена" (1-ша премія), та ансамблі з Київської консерваторії і Дніпропетровського музичного училища (Диплом).

Студент Київської державної консерваторії Роман Гриньків, переможець з бандуристів-інструменталістів — 1 премія і Гранпрі.

УКРАЇНСЬКО-ЛЕБІЙСЬКИЙ СЛОВНИК

на підставі праці О. Малинки "Кобзари и лирники"

ПЕРЕДМОВА

Як і на Батьківщині, так і в діяспорі, при кінці ХХ ст. помічається серед бандуристів велике бажання вивчити усі сторони життя давніх кобзарів. Звичайно, найбільше уваги звертається на їхній репертуар, далі на способи гри, а врешті й на побутові подробиці. У багатьох джерелах¹ подано, що кобзарські братства мали свою таємну мову, якою кобзарі користувалися при спілкуванні з собою. Коли на різних курсах нам доводилося згадувати про це явище, воно неодмінно побуджувало зацікавлення та бажання більше довідатися про цю мову, а то й засвоїти хоч частину її лексики.

Шлях до цієї мети, здавалося б, легкий. Адже існують передусім праці Олекси Горбача,² які можна без більшого труду знайти в кращих бібліотеках, а то й на книжковому ринку. Звичайно, інші, зокрема дореволюційні, праці не так уже легко підшукати, але й до них можна добратися хоч у мікроформаті, коли вже не в оригіналі. Та тут незабаром виринають поважні проблеми. Хоч у деяких випадках аргі було однакове по всій Україні, або принаймні там, де вдалося його записати, та можна говорити про його діалекти. Про будь-яке нормування цього аргі не могло бути мови. Адже більшість тих, що його вживали, були сліпими, отже про якесь письмо годі й говорити. З другої сторони, ті етнографи, що записували це аргі, вживали різні письмена, чи то українські, чи то російські і, можливо, попадали під вплив правописних норм тих мов, коли записували лексику. Крім того, не всі ці етнографи мали мовознавчий вишкіл, який допоміг би їм точно передати звуки, які вони чули. Деякі з них навіть не зазначували місця наголосу.

Як же передати тоді те все багатство, що записано на переломі нинішнього століття? Зводити все в один загальний словник може бути передчасним, оскільки не можна в кожному випадку подати якоїсь "нормативної" форми. Мабуть буде кориснішим опрацювати окремо словник кожного джерела. Якщо б згодом це аргі відродилося в побуті бандуристів

1. Василь Ємець, "Кобзарські братства", *Кобза і кобзарі*. (Берлін: Українське слово, 1922): 75-84; А. Н. Малинка, *Кобзари и лирники Терентій Пархоменко, Никифорь Дудка и Алексѣй Побегайло*. (Чернігів: "Земскій собрникъ Черниговской губ.", 1903); Гнат Хоткевич, "Воспоминания о моих встречах со слепыми", *Твори в двох томах*. (Київ: Дніпро, 1966) 1:455-518.

2. Олекса Горбач, "Аргі українських лірників", *Наукові записки Українського вільного університету*, ч. 1 (Мюнхен: Український вільний університет, 1957): 7-44, та "Аргі слобожанських сліпців ("Невлів"), *Symbolae in honorem Georgii Y. Shevelov*. (Мюнхен: Український вільний університет, 1971): 136-48

чи інших народних музикантів, то з часом можна виринути питання про якусь стандартизацію.

З таких міркувань пропонуємо словничок лебійської мови, який записав О. Малинка від лірника Никифора Дудки. У його праці поданий російсько-лебійський словник, який ми переклали на українську мову і на підставі цих даних створили й лебійсько-український. Російська графіка Малинки викликає декілька проблем: Він не розрізняє графем *e* та *ё*, тобто звуків /je/ /'e/ та /jo/ /'o/. Де можливо, уживаємо ту форму, яку подає Горбач (1957). Ідучи за духом української мови, передаємо *i* та *ы* сучасним *и*. Літеру *e* на початку слова й після голосних передаємо як *є*, в усіх інших випадках як *e*. Малинка уживає Ъ у двох споріднених формах (*лЪнсурка*, *лЪнсурь*). У Горбача цих слів немає і тому ми, дещо самовільно, подаємо їх з *i* на тому місці.

Матеріал, який зібрав Малинка походив з різних губерній і бувало, що на те саме поняття вживалися інакші слова в різних регіонах. Вони тут помічені відповідними скороченнями: К — Курська губ., О — Орловська губ., П — Полтавська губ., Х — Харківська губ., Ч — Чернігівська губ.

Зліва Р. Іваницький, сл. п. Мирон Сурмач, найстарший бандурист діаспори.

А

асесор, становий пристав

постишної пристеклярної

Б

баба
базар
бандура
баран
бідний
борщ
булка

цуба
кермаш
див. *ліра*
нерхлют
дув. *старець*
батай
ашпурка

В

великий
витиратися
вишневе дерево
вишня
вівця
віз(ок)
вікно
віл
він
вісім
вітер
вітряк
вовк
вогонь
вода
вони

гальомий
утернутися
хвинаропошниця
див. *ягода*
нерхлюшка
грамозка
ікро
євлют
бейон
вохтимер
дмихней
дмухтейник
лигус
дулик
дельга
бейони

Г

говорити
голка
голова
горілка
горобець
гривеник
гроші
груди
грудь
грушка
груша
гусак
гуска

кантить
шнипорка
гвамозда (Ч); качава (К, О)
гамера
гудлайчик
хвилиник (Ч); марушник (О)
сробні (Ч); дюкати, лавий (О)
фізятниці
фізятни
трухлявка
трухлявниця
гербел
гербалка

Д

дай
два
дві копійки
двогривенний
де
 де ти бував?
дев'ять
день
десять
дзвін
дитина
диякон
дівчинка
дід
дощ

удекше
двиня
двиня батуг
двиняхвильник
канде
канде табон мався
девенже
кудинь (Ч); світлик (О)
дзекон
калайман
хвизенок
ліпсур
карига (Ч); кривоха (О)
шкред
трухтей

Є

єврей
єврейка

гудлай
гужлайка

Ж

живіт
жінка

кимро
рянжа

З

задниця
заїжджий двір (готель)
замбк
зрячий

стига
хворт постишной
громошник
олепущій

І

іде
індик
індичка

нискаїт
стешак
стешачка

Ї

їсти
 чи ти хочеш їсти?
 я хочу їсти

бреїть
валиш табон бреїть?
ман валит бреїть

Й

йому

бейому

К

карбованець
качка
качур
кімната
кінь
кітка

ключ
кобза
кобила
кожух
копійка
корова
крамар
крамниця
купити
курка

Л

лист
личаки
ліра
ліс
ложка
лоша
луг

М

малий
мені
ми
миска
миша
місто
млин, водний
м'ясо

Н

наглядач
небо
ніж
ніс
ніч
нога
ножиці

хруст, цалютний
сапка
див. *селезень*
сянки
лавак
мотинь (Ч); матахвошка,
самостошка (О)
одгромошник
див. *ліра*
лавачка
бармат
батуга
євлютка (Ч); кулиба (О)
кулижний
кулижна
апулить
варнатка

бутарник
шандали
глабушниця
воксім
карабка
лаватьонок микрий
вихрятник

микрий
маньку
маньки
скителка
цмиг
шуст
трихтевник
мерхло

надуліпущик
охвестник
махор
пис
кимач (Ч); меркать (О)
ходирка
махорниці

О

оселедець
очі

псалижник
улепки (Ч); вершадки (О)

П

паламар
палець
папір
паска
писати
пити
півень
півкарбованець, полтина
пішли вони
пляшка
поїхав
поле
полтина, півкарбованець
полотно
почекай
пошити
приїхав
продати
п'ятиалтинний
п'ять копійок

каламайщик
ухирник
ліпсурка
див. *булка*
бутачить (Ч); пихторить (О)
терить
варнак
марушник (Ч), лапшина (О)
пахлили (Ч); поїскали (О)
жоклейка
поєрчив
тринполь
марушник (Ч), лапшина (О)
лоскутно
пождикор
пошніпорить
приєрчив
пропулить
пінджунатчить
спинак

Р

риба
річка
родився, –лася, –лося
розмовляв
росіянин
рот
рука
рушник

псалига
дильгута
окордемився, –лась, –лось
разгаврижував
кацун
трайман
хирка
лоскутенце

С

сало
самовар
сані
свитка
священик
селезень
село
сидів
сізь
сім

кресо
самокурляч
ірчаки
сепляга
каухвир
сапок
харо
качав
галасть
сянже

сірник
скажи
склянка
скриня
сліпий
собака
сорочка
спідниця
становий пристав, асесор
старець
старий
стіл
стілець
сядь

дулісник
ісканти
стеклян
сображник
каліп
скил
монатка
настижниця
постишною пристеклярною
шнарець
гирай
тряпизник
качурник
покаця

Т

тарілка
теля
ти
тобі
товариш
торба
трава
треба
три
тютюн

патскітник
євлюденюк (Ч); кулибенюк (О)
табон
табонь
полуандрус
шабста
вихро
потрепше
скиртя
матлох

У

українець
українка

чахол
чахлушка

Х

хата
хліб
хлопець
хлопчик
хочу (я)
хустка

хаза
сумак (Ч, П, Х); окрей (К, О)
лобус
лабзюк
ман валит
фулюста

Ц

церква
циган
циганка
цукор

клюсса
куган (Ч); махряль (О)
махрялька
кремус

Ч

чай
чарка
четвертак
чоловік
чоботи
чотири
чуб
чумарка

снопник
кубарка
тисуртак, двиня хвилин з спиняком
лох
вопотні
тесур
чуплосце (Ч); чиниса (К, О)
дзвенарка

Ш

шість
штани

шандра
настижники

Щ

що?

конта?

Я

я
яблуко
яблуня
ягода
ярмарок

ман
веслак
веслачка
хвинаропка
кермаш

К Курська губернія
О Орловська губернія
П Полтавська губернія
Х Харківська губернія
Ч Чернігівська губернія

**ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ЧИТАЙТЕ І
РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ ЖУРНАЛ «БАНДУРА»!
«БАНДУРА» — ЦЕ ЄДИНИЙ МУЗИЧНИЙ
ЖУРНАЛ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ!
ТІЛЬКИ ВІД ВАС ЗАЛЕЖИТЬ ІСНУВАННЯ
ЖУРНАЛУ «БАНДУРА»!**

Андрій Горняткевич

ЛЕБІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК

на підставі праці О. Малинки "Кобзари и лирники"

А

апулить
ашпурка

купити
булка; паска

Б

батай
батуга
бармат
бейому
бейон
бейони
бреїть
бутарник
бутачить (Ч)

борщ
копійка
кожух
йому
він
вони
їсти
лист
писати

В

валиш табон бреїть?
варнак
варнатка
вершадки (О)
веслак
веслачка
вихро
вихрятник
воксім
вопотні
вохтимер

ти хочеш їсти?
півень
курка
очі
яблуко
яблуня
трава
луг
ліс
чоботи
вісім

Г

галасть
гальомий
гамера
гвामозда (Ч)
гербалка
гербел
гирай
глабушниця
грамозка
громошник
гудлай
гудлайка
гудлайчик

сіль
великий
горілка
голова
гуска
гусак
старий
кобза; ліра
віз(ок)
замók
єврей
єврейка
горобець

Д

двиня
двиня батуг
двиня хвильник
двиня хвилин з спиняком
девенже
дельга
дзвенарка
дзекон
дильгута
дмухней
дмухтейник
дулик
дулисник
дюкати (О)

Є

євлюденок (Ч)
євлют
євлютка (Ч)

Ж

жоклейка

І

ікро
ірчаки
ісканти

К

калайман
каламайнщик
калип
канде
канде табон м'явся?
кантить
карабка
карига (Ч)
каухвир
кацун
качав
качава (К, О)
качурник
кермаш
кимач (Ч)
кимро
клюсса

два
дві копійки
двогривений

девять
вода
чумарка
десять
річка
вітер
вітряк
вогонь
сірник
гроші

теля
віл
корова

пляшка

вікно
сані
скажи

дзвін
паламар
сліпий
де
де ти бував?
говорити
ложка
дівчинка
священик
росіянин
сидів
голова
стілець
базар, ярмарок
ніч
живіт
церква

конта?
кремус
кресо
кривоха
кубарка
куган (Ч)
кудинь (Ч)
кулиба (О)
кулибенюк (О)
кулижна
кулижний

Л

лабзюк
лавак
лаватьонок микрий
лавачка
лавий (О)
лапшина (О)
лигус
ліпсур
ліпсурка
лобус
лоскутенце
лоскутно
лох

М

ман
ман валит
ман валит бреїть
маньки
маньку
марушник (О)
марушник (Ч)
матахвошка (О)
матлох
махор
махорниці
махряль (О)
махрялька
меркать (О)
мерхла
микрий
монатка
мотинь (Ч)

що?
цукор
сало
дівчинка
чарка
циган
день
корова
теля
крамниця
крамар

хлопчик
кінь
лоша
кобила
гроші
півкарбованець, полтина
вовк
диякон
папір
хлопець
рушник
полотно
чоловік

я
я хочу
я хочу їсти
ми
мені
гривеник
півкарбованець, полтина
кітка
тютюн
ніж
ножиці
циган
циганка
ніч
м'ясо
малий
сорочка
кітка

Н

надуліпущик
настижники
настижниця
нерхлют
нерхлюшка
нискаїть

наглядач
штани
спідниця
баран
вівця
іде

О

одгромашник
окордемився, –лась, –лось
окрей (К, О)
олепуций
охвестник

ключ
родився, –лась, –лось
хліб
зрячий
небо

П

патскитник
пахлили (Ч)
перить
пинжунатцить
пис
пихторить (О)
поєрчив
пождикор
поїскали (О)
покаця
полуандрус
постишної пристеклярной
потрепше
пошніпорить
приєрчив
пропулить
псалига
псалижник

тарілка
(вони) пішли
пити
п'ятиалтинний
ніс
писати
поїхав
почекай
(вони) пішли
сядь
товариш
становий пристав, асесор
треба
пошити
приїхав
продати
риба
оселедець

Р

разгаврижував
рянжа

розмовляв
жінка

С

самокурлян
самостошка (О)
сапка
сапок
світлик (О)

самовар
кітка
качка
качур, селезень
день

сепляга
скил
скиртя
скителка
снопник
сображник
спинак
сробні (Ч)
стеклян
стешак
стешачка
стига
сумак (Ч, П, Х)
сянже
сянки

Т

табон
табонь
тесур
трайман
тринполь
трухлявка
трухлявниця
трухтевник
трухтей
тряпизник
тусуртак

У

удекше
чахлушка
чахол
улепки (Ч)
утернусаться
ухирник

Ф

физятни
физятниці
фулюста

свитка
собака
три
миска
чай
скриня
п'ять копійок
гроші
склянка
індик
індичка
задниця
хліб
сім
кімната

ти
тобі
чотири
рот
поле
грушка
груша
млин, водний
дощ
стіл
четвертак

дай
українка
українець
очі
витиратися
палець

грудь
груди
хустка

Х

хаза
харо
хвизенок
хвилиник (Ч)
хвинаропка
хвинаропошниця
хворт постишної
хирка
ходирка
хруст

хата
село
дитина
гривеник
ягода
вишня
заїжджий двір (готель)
рука
нога
карбованець

Ц

цалютний
цмиг
цуба

карбованець
миша
баба

Ч

чимиса (К, О)
чуплосце (Ч)

чуб
чуб

Ш

шабста
шандали
шандра
шкред
шнарець
шнипорка
шуст

торба
личаки
шість
дід
старець, бідний
голка
місто

К Курська губернія
О Орловська губернія
П Полтавська губернія
Х Харківська губернія
Ч Чернігівська губернія

Запорізький марш

Євген Адамцевич
трансп. А. Горняткевич

Measures 1-3 of the Zaporizhzhya March. The piece is in 4/4 time and D major. Measure 1 starts with a whole rest in the treble and a quarter rest in the bass. Measure 2 features a descending eighth-note pattern in the bass and a series of chords in the treble. Measure 3 continues with similar rhythmic patterns and chordal accompaniment.

Measures 4-6 of the Zaporizhzhya March. Measure 4 begins with a quarter rest in the treble and a quarter note in the bass. Measure 5 shows a more active treble line with eighth notes and chords. Measure 6 concludes the section with a final chord in the treble and a quarter note in the bass.

Measures 7-9 of the Zaporizhzhya March. Measure 7 features a triplet of eighth notes in the treble. Measure 8 continues with eighth-note patterns in both hands. Measure 9 ends with a half note in the bass and a chord in the treble.

Measures 10-12 of the Zaporizhzhya March. Measure 10 starts with a quarter rest in the treble and a quarter note in the bass. Measure 11 has a busy treble line with eighth notes and chords. Measure 12 ends with a half note in the bass and a chord in the treble.

Measures 13-15 of the Zaporizhzhya March. Measure 13 begins with a quarter note in the treble and a quarter note in the bass. Measure 14 continues with eighth-note patterns in both hands. Measure 15 concludes the piece with a final chord in the treble and a quarter note in the bass.

16

System 16: Treble clef, key signature of one sharp (F#). The right hand features a sequence of chords and a melodic line with a trill-like figure. The left hand plays a simple bass line with quarter notes.

19

System 19: Treble clef, key signature of one sharp (F#). The right hand continues with chords and melodic fragments, including a trill. The left hand maintains a steady bass line.

22

System 22: Treble clef, key signature of one sharp (F#). The right hand includes a triplet of eighth notes. The left hand continues with a simple bass line.

25

System 25: Treble clef, key signature of one sharp (F#). The right hand features a trill and a melodic line. The left hand plays a simple bass line.

28

System 28: Treble clef, key signature of one sharp (F#). The right hand has a complex melodic line with a trill and a triplet. The left hand continues with a simple bass line.

31

System 31: Treble clef, key signature of one sharp (F#). The right hand features a trill and a melodic line. The left hand plays a simple bass line.

Musical score for measures 34-36. The piece is in G major (one sharp) and 4/4 time. The right hand features a melodic line with eighth and sixteenth notes, while the left hand provides a steady bass line of quarter notes. Measure 34 starts with a treble clef, a key signature of one sharp, and a common time signature. The bass clef is introduced in measure 35. The system concludes with a double bar line in measure 36.

Musical score for measures 37-39. The right hand contains a complex passage with a five-fingered scale-like run in measure 37, followed by eighth-note patterns and a triplet in measure 39. The left hand continues with a simple quarter-note bass line. Measure 37 begins with a treble clef, one sharp, and common time. The bass clef is used from measure 38 onwards. The system ends with a double bar line in measure 39.

Musical score for measures 40-42. The right hand features a melodic line with a sharp sign indicating a chromatic alteration, followed by a chordal texture. The left hand maintains a quarter-note bass line. Measure 40 starts with a treble clef, one sharp, and common time. The bass clef is used from measure 41. The system concludes with a double bar line in measure 42.

УКРАЇНСЬКІ ВИСТУПИ НА НОРТВЕСТ ФОЛЬКЛАЙФ ФЕСТИВАЛІ В СІЯТЛІ, ТРАВЕНЬ 1933 РОКУ

Цього року цей цікавий фестиваль, який збирає любителів і виконавців фольклорної музики і танцю був особливо багатолюдним. Можливо, що цьому сприяла гарна сонячна погода, а можливо, що це свято стає щоразу з року в рік популярнішим і відомішим. Самих учасників нараховується понад 5 тисяч! Фестиваль проходив з 28 по 30 травня і відвідувачі мали нагоду оглянути і почути виступи танцювальних та хорових ансамблів, а також окремих солістів на багатьох сценах фестивалю. Були рівнож виставки музичних інструментів та прикладного мистецтва. Цього року три прибалтійські країн — Латвія, Литва і Естонія знайомили американців зі своїм побутом, етнографією та мистецтвом в окремій експозиції.

Завдяки Українсько-Американському клубові стейту Вашингтон та великому любителю бандури Олександрю Криницькому українське мистецтво було представлено на рівні. На протязі трьох днів була відкрита виставка майстра бандур з Канади Василя Ветцала, на якій демонструвалися різні типи бандур, виготовлені власноруч; там же можна було придбати касетки українських бандуристів та ансамблів.

Вже в котрий раз слухачі могли почути бандуриста віртуоза з Торонто, Канада — Віктора Мішалова — він виступав і на фестивалі, а також і в Провіденс Пойнт Коммюніті Центрі в Іссаква поблизу Сіятлу. Танцювальне українське мистецтво представляли Ванкуверські (Канада) ансамблі "Луна" та дитячий "Зірка", а також з цього ж міста прибув чарівний жіночий вокальний ансамбль "Зілля", яким керує бандуристка Дарця Кобрин, і не зважаючи, що учасниці ансамблю американки — співають вони українські народні пісні чудово! Запамятався також виступ маленьких цимбалістів з Ванкувера, це діти 7-9 років у супроводі своїх вчителів виконували українські танки під захоплені аплодисменти публіки. Бандуристка Оля Герасименко Олійник з Сакраменто, Каліфорнія теж була заангажована у виступах.

Американці теж цікавляться бандурою і як доказ цьому — музичне тріо "На північ від Чорного моря" — це Рой Торлей, Джоен Гейстед та Фред Вільсон вибрали собі таку назву. Рой і Фред теж виступали у фестивалі, граючи на бандурах українські народні танки та акомпанювали Джоен при виконанні українських та американських пісень.

В понеділок — останній день фестивалю — відбувся виступ молоденьких танцюристів Марійки і Майла з Сіятлу, а також демонстрація гри на різних типах бандур з виставки В. Ветцала, яку провів Віктор Мішалов. Цього року поряд з кіосками різних народів на фестивалі працював кіоск "Import from Ukraine" з міста Вікторія, Канада.

Такі фестивалі — цікаве явище у житті американських міст і дуже приємно, що американські українці беруть в них активну участь, знайомлячи з нашим прекрасним мистецтвом ширшу американську публіку.

СПІВЕЦЬ ДУШІ НАРОДНОЇ

До 100-річчя від дня народження кобзаря Павла Носача

Чорним птахом спустилася сльотава осіння ніч на Круті Горби. Ось уже кілька годин підряд цідив густий холодний дощ. Темно, моторошно. На вулицях — ні душі. І не світиться ні в кого. Село наче вимерло. Тільки місяць іноді, висунувши з-за хмар лискучий ріжок, тьмяно освітлював на мить будинок комендатури.

Раптом на околиці села завалували пси. Сполоханий вартовий сійнув у темряву з автомата вогненну чергу. Та за якусь мить довкіл знову запала в'язка тиша, лиш вітер шелестів мокрими гілками дерев. У цей час хтось сторожко постукав у вікно старої хатини, що стояла край села, біля самого лісу. Довго, обережно відкривались засуви, і, тихо рипнувши, двері відчинились. На прибульця війнуло теплом. Господар хутко запнув цупкими домотканими ряднами вікна, засвітив каганець. Потім накинув кобеняк:

— Давай, жінко, гостю вечеряти, а я піду людей кликати.

По одному городами пробирались до хатини край лісу селяни. Скоро в тісній кімнатці зібралося повно людей. Сивобороді діди, змарнілі жінки, кілька неголених чоловіків. Прибулець вийняв з чохла бандуру, дрібно пройшовся пальцями по струнах — вони ніби заридали:

Прийшли в село сіроманці
Арійської раси...

Та ось у грізних звуках басів зачулася надія:

Та Гітлера-розбишаку
Ми почепим на гілляку!...

Віра у визволення засяяла в очах селян.

А на світанку кобзар лісом вирушив до сусіднього села.

Так Павло Носач ходив від села до села, вселяючи людям віру. Його голос лунав по селах Київщини — у Степку, в Луці, в Лісовичках, у Плоскому та в багатьох інших. Співав він не тільки свої власні пісні, а й народні думи, історичні пісні. Вони оновлювали в пам'яті селян події козацької боротьби за волю:

Розлилися круті бережечки
Гей, гей по роздоллі.
Пожурились славні козаченьки
Гей, гей у неволі.
Гей ви, хлопці, ви, добрі молодці,
Гей, гей не журіться,
Посідайте коні воронії,
Гей, гей садовіться...

Страшніше від зброї боялися кобзарських пісень вороги. Недарма гауляйтер України Еріх Кох застерігав українців, щоб не прислухалися до незрячих співців, а передавали їх до рук поліції. Та люди на таке застереження не зважали і пильно оберігали своїх рапсодів.

Народився Павло Варламович Носач 22 вересня 1890 року в селі Бовкун на Київщині. Рано залишився сиротою і мусив іти в найми, змалку пізнавши всі незгоди підневільного життя. Дитинство кобзаря пройшло серед широких полів, високих погорбів, де він пас чуху худобу. Наче передчуваючи близьку сліпоту, жадібно вбирив у себе красу рідної природи. Сходячи на пагорб, з хвилюванням милувався кучерявими дубовими гаями. Якось вразливому хлопцеві довелося почути спів незрячого кобзаря. І так йому припали до серця слова пісні:

Гей, щоб наша червона китайка
Повік не злиняла!
Та щоб наша козацька слава
Гей, гей не пропала!

Минули роки. Павла Носача погнали на фронт. Під час одного з боїв його було тяжко поранено. Очі заслала вічна пільма. Більше він не побачив ні неба, ні поля, ні людей.

Важко було звикати до постійного мороку. В пам'яті часто зринали картини рідної природи, села, де народився. І надзвичайно загострювався слух. Усе частіше згадував кобзаря, якого зустрів у дитинстві. І ось після довгих роздумів і вагань 1928 року іде він у науку до відомого кобзаря Олександра Маркевича. Кілька літ напруженого навчання, і Павло Носач виходить у люди професіональним співцем-кобзарем.

Виконував він здебільшого народні думи "Козак Голота", "Плач невольників", "Маруся Богуславка", історичні пісні "Розлилися круті бережечки", "Гомін, гомін по діброві", "Зажурилась Україна" та багато інших, а також свої власні пісні, кращі з яких присвячені Тарасові Шевченку ("Ой плакала Україна", "Шумить гай, гуде діброва").

Вже давно не має між нами Павла Носача, але й донині відлунюють у наших серцях слова пісні, яку він так часто і з таким натхненням співав:

А ми тую червону калину
Гей, гей та піднімемо,
А ми нашу славу Україну
Гей, гей розвеселимо!

ДЗВЕНИ, БАНДУРО!

Нещодавно в Київській державній консерваторії відбувся концерт кобзарів. За складом виконавців, репертуаром і рівнем майстерності цей вечір можна назвати парадом молодих виконавців-віртуозів — вихованців консерваторії.

Кілька слів про враження від програми. Почалася вона невеличким вступним словом, яке виголосив режисер концерту заслужений артист України професор Сергій Васильович Баштан. Він нагадав, що традиційний фольклор доніс до нас з глибини віків пісні і думи. Їх авторами і виконавцями були безпосередні учасники подій, що відбувалися на Україні. Їх діти й онуки — своєрідні бандуристи-професіонали. І Опрічко, А. Шут, О. Вересай, І. Кравченко-Крюковський, Ф. Холодний, М. Кравченко, а пізніше, вже в радянські часи, І. Кучугура-Кучеренко, Ф. Кушнерик, Є. Мовчан, Є. Адамцевич, В. Перепелюк та багато інших кобзарів і лірників створили невичерпне творче підґрунтя для нових поколінь бандуристів, яким пощастило пройти відповідний вишкіл у системі сучасної музичної освіти.

Першими викладачами і фундаторами професіонального кобзарського виконавства стали відомі бандуристи Г. Ходкевич, В. Кабачок. Вони започаткували поєднання фольклорного і академічного напрямку у вихованні нової генерації професіональних виконавців-кобзарів.

З часом завдяки технічному удосконаленню бандури вона набула ознак не лише сольного, а й оркестрового інструменту. Це значно розширило репертуар виконавців, збагатило його не лише історичними піснями та думами як притаманної основи, а й дало змогу виконувати музичні твори різних жанрів світової класики.

Сучасний виконавець-бандурист — це не лише майстер гри на бандурі, а й ґрунтовно підготовлений вокаліст.

...Слухав я їх, молодих і досвідчених, і згадував, як двадцять років тому на київській оперній сцені співали кобзарі і лірники. Зусиллями Музично-хорового товариства України їм була надана краща сцена столиці. Серед учасників концерту був і Є. Адамцевич — восьмидесятилітній незрячий кобзар з Сумщини. Це він виконав на старій бандурі "Запорозький марш". Це був дарунок не лише для тодішніх слухачів, а й для всієї культури нашого народу. Марш був покладений на оркестр народних інструментів, гармонізований і збагачений темою пісні "Ой, на горі та жінці жнуть" і став всесвітньо відомим.

А ще згадую ті самі роки, коли у Києві у кращих концертних залах виступали народні музиканти — "троїсті музики", двісті з яких товариство відібрано з прослуханих вісімнадцяти тисяч. Серед них пригадуються двоє братів з Сорочинців. Високі, гарні, вусаті, в сірих смушевих шапках восьмидесятилітні дідугани склали скрипковий дует. Як вони грали,

розказати не можна. Їх можна послухати, якщо колись пощастило придбати серію грамплатівок, випущених коштом Музично-хорового товариства України на фірмі "Мелодія". Серед інших народних чудотворців, записаних на ті платівки, є і їх майстерна гра.

Вручаючи дідам грошові премії і грамоти, я запитав:

— А чи доводилось вам грати на нотах?

— Ні, — кажуть, — тільки по весіллях...

Добре, що їх записали. Також вперше в історії...

Але повернемося до сьогорічного концерту. Першим співав і грав заслужений артист України лауреат республіканського конкурсу В. Єсиритон, невимушений спів і майстерне володіння інструментом, чиста інтонація і, як наслідок, — спокій і насолода.

Зразковим поєднанням набутої в консерваторії майстерності гри на бандурі і вокальної школи був виступ студентки Н. Ткачук. Про збагачення репертуару бандуристів свідчить виступ ще однієї студентки — Л. Кицак. Вона зуміла глибоко і емоційно передати зміст і форму таких складних творів, як "Плач Ярославни" (слова Т. Шевченка, музика І. Кучеренка) та романсу "Розвійся з вітром" (слова І. Франка, музика К. Стеценка).

Мистецьким відкриттям став виступ аспірантки консерваторії лауреата республіканського конкурсу Л. Ковальчук.

Запам'яталася і лауреат республіканського конкурсу Л. Посікіра. Досвідчена бандуристка, вона має імпровізаційний талант і яскраву індивідуальну манеру співу і гри на бандурі. Вона, мабуть, перша професіональна бандуристка, яка успішно виконує думи, підкреслюючи спроможність донести до слухачів драматичні, розгорнуті історичні поеми, які піддавалися лише чоловікам.

Яскравим був виступ лауреата республіканського конкурсу Р. Гринькова — віртуоза-бандуриста з блискучою технікою.

На закінчення виступив ансамбль бандуристів Київської консерваторії під орудою заслуженого артиста України доцента В. Мальцева і диригента лауреата республіканського конкурсу М. Кардаша. Ансамбль створений недавно, але в його виконанні — свіжість голосів, чистота, гармонія і академічна манера ансамблевого співу. Та воно й не дивно, бо консерваторія ім. П. І. Чайковського і є справжньою музичною академією.

ПРЕС ФОНД

1. Леонід Лиман.....	50.00
2. Роман Іваницький.....	50.00
3. Остап Гац.....	25.00
4. Др. О. Лукомський.....	30.00
5. Др. І. Маглай.....	20.00
6. В. Корінь.....	10.00
7. З. Ключас.....	5.00

СВІТАНОК

Оксана Герасименко

1 Andantino

mp espressivo

The first system of the score consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a key signature of two flats (Bb, Eb) and a common time signature (C). It begins with a 4-measure rest, followed by a melodic line of eighth and sixteenth notes. The lower staff is in bass clef with the same key signature and time signature, providing a simple harmonic accompaniment with quarter and eighth notes.

The second system continues the piece with two staves. The upper staff features a more active melodic line with eighth and sixteenth notes, including some slurs and accents. The lower staff continues the accompaniment with quarter notes and rests.

The third system includes a first ending bracket labeled 'x.c.' (ritardando) over the first few measures. The upper staff has a melodic line with slurs and accents. The lower staff has a bass line with quarter notes. At the end of the system, there are time signature changes: 5/4 and 3/4 in the upper staff, and 5/4 and 4/4 in the lower staff.

The fourth system consists of two staves. The upper staff has a melodic line with slurs and accents. The lower staff has a bass line with quarter notes and rests. The system concludes with a 3/4 time signature in both staves.

The fifth system consists of two staves. The upper staff has a melodic line with slurs and accents. The lower staff has a bass line with quarter notes and rests. The system concludes with a 7/8 time signature in both staves.

Handwritten musical score for guitar, consisting of six systems of two staves each. The music is in B-flat major and 4/4 time. It features various guitar techniques such as barre, triplets, and slurs. The score includes dynamic markings like "mf a tempo" and "acc.", and articulation like "zit.". The piece concludes with a double bar line and a final chord.

Handwritten musical score for the first system. The treble staff contains a melodic line with eighth and sixteenth notes, including a triplet of eighth notes. The bass staff provides a simple harmonic accompaniment with quarter and eighth notes. The key signature has two flats, and the time signature is 4/4.

Handwritten musical score for the second system. The treble staff features a continuous eighth-note pattern. The bass staff has a simple accompaniment. The dynamic marking *p* is present at the beginning, and *cresc.* is written in the middle of the system.

Handwritten musical score for the third system. The treble staff has a melodic line with eighth notes and some slurs. The bass staff has a simple accompaniment. The dynamic marking *mf* is at the start, and *sp. poco a poco crescendo* is written across the system.

Handwritten musical score for the fourth system. The treble staff has a melodic line with eighth notes and some slurs. The bass staff has a simple accompaniment. The dynamic marking *f* is written in the middle of the system.

Handwritten musical score for the fifth system. The treble staff has a melodic line with eighth notes and some slurs. The bass staff has a simple accompaniment. The time signature changes to 7/8 in the middle of the system.

rit.

mp a tempo

cresc.

rit. f 3. 89.

БАНДУРИСТИ!

Закликайте Ваших друзів і приятелів передплачувати, докладно читати і дописувати про свої ансамблі, гуртки, а також збирати пожертви на його пресфонд.

ШКОЛА БАНДУРИ В КЛІВЛЕНДІ

Грають на малих бандурах

Школа Бандури ім. Григорія Китастого, яка існує 8 років при Українському Православному Соборі святого Володимира у Пармі, Огайо, закінчила академічний рік праці пописом та прийняттям. Цього року виступили 23 учні, в середу 12-го травня, індивідуально та групово. Інструкторський склад на 92-93 включав д-ра Ігора Махляя — адміністратор, Надю Тарнавську та Андрія Бебка. У виступі брали участь наймолодші, які грають на малих бандурах (3/4) полтавського типу.

Кобзарську працю в Клівленді розпочав Григорій Китастий понад 25 років тому. Продовжують із захопленням кобзарство уже учні учнів Китастого, який запалив любов до бандури багатьом із молодих на американському континенті.

ДОПОМОЖІТЬ "РОЗМОРОЗИТИ"!

До шанувальників кобзарського мистецтва

Українська кобза-бандура і спів у її супроводі завжди були дійовим засобом піднесення національної самосвідомості. Впродовж віків кобзарі кликали народ до згуртування, єдності, прокладали стежку до серця кожного українця.

Задум оглянути нелегкий шлях, пройдений українським кобзарством й видати книжку про визначних кобзарів, бандуристів і лірників належить письменникові Івану Немировичу. А з 1985 року ми почали працювати разом над цією темою. На жаль, спільна робота тривала недовго. Після невдалої операції на серці 16 травня 1986 року Іван Олексійович помер, але йдучи на операцію й ніби передчуваючи недобре, доручив авторові цих рядків утілити в життя його ідею.

З того часу минуло понад сім років. Навколо видання книжки згуртувався значний авторський колектив, найактивнішими серед якого стали знавець кобзарського мистецтва, львів'янин Богдан Жеплинський, письменник із Києва Микола Литвин, краєзнавець із Дніпропетровська Іван Шаповал. Книжка обсягом близько тридцяти друкованих аркушів була подана до тодішнього видавництва "Радянський письменник", доопрацьована відповідно до зауважень рецензентів, включена у видавничий плян на 1991 рік.

Зважаючи на специфіку видавництва, увага в книзі зосереджувалася на поетичних, історичних, інших аспектах вивчення кобзарства, хоч не оминався, наскільки це було можливим, музичний бік творчості його визначних представників. Уривки з творів М. Гоголя, Т. Шевченка, М. Куліша, висловлювання І. Франка, Лесі Українки, Д. Яворницького, О. Пчілки чергувалися з окремими нарисами визначних знавців кобзарського мистецтва Г. Хоткевича, І. Срезневського, Л. Жемчужинкова, М. Лисенка, О. Сластіона, К. Ухач-Охоровича, Ф. Колесси, К. Квітки, А. Горняткевича, перемежувалися віршами О. Афанасьєва-Чужбинського, А. Метлинського, М. Старицького, П. Грабовського, С. Воробкевича, О. Олеса, О. Доброхольського, а також багатьох сучасних поетів. Книжка ілюстрована численними портретами кобзарів, картинами художників, містить додаток із 240 коротких біографічних довідок, складених Б. Жеплинським. Одне слово, це антологія кобзарського мистецтва, яка може дати читачеві уяву про оригінальну й самобутню галузь української культури. На жаль, паперова криза відсунула реалізацію так добре задуманих планів на невизначений час.

Нині визріла нова ідея — відродити розпочату 1971 року видавництвом "Музична Україна" серію "Українське кобзарське мистецтво". Після виходу двох книжок (про Євгена Адамцевича та Григорія Ільченка) серія по суті "заморожена". А, як відомо, в часи розбудови української державності кобзарству є що сказати і про історію українського народу в сприйнятті народних музикантів, і про його сучасне та майбутнє.

Директор видавництва "Музична Україна" підтримав ідею відновлення серії й видання першого десятка окремих нарисів про кобзарів Івана Кучугуру-Кучеренка, Василя Ємця, Зіновія Штокалка, Григорія Китастого, Юрія Сінгалевича, Василя Литвина, Павла Супруна, Галину Менкуш, Людмилу Посікіру, кубанських кобзарів.

Однак, як і книжка-антологія про народних співців, підготовлена колишнім "Радянським письменником", так і відновлення серії "Музичною Україною" вимагає додаткових коштів. Саме тому автор цих рядків звертається до всіх шанувальників кобзарства в Україні і в діаспорі допомогти в цій справі особистими грошовими внесками, надсилаючи їх в ОЩАДНУ КАСУ м. Києва 5398/0414, рахунок 26269 р/р 164701 в ОПЕРУ УСБ МФО 300023. (На кобз. школу в Нью Йорку).

Олександр Правдюк
доктор мистецтвознавства

SIERRA SYMPHONY TO OPEN SEASON

Children of Ukrainian Americans during bandura rehearsal.

The Sierra Symphony will open its season on December 5 with the “King Stephan Overture,” by Beethoven and Mendelssohn’s “Italian Symphony.” Highlighting the program will be special music performed by Olia Oliynyk on the Bandura, a string instrument from Ukraine.

Oliynyk will perform the “Concerto For Bandura in D Major,” by Bortniansky and will also premier the “Concerto for Bandura and Orchestra,” composed by her husband, Yuriy Oliynyk.

Yuriy Oliynyk came to the United States from the Ukraine region as a boy. His music education is in piano. Oliynyk now teaches privately and also at the piano department of California State University in Sacramento. When he discovered the popularity of classical guitar with American audiences, Oliynyk decided people would also enjoy the Bandura. He began composing for the Bandura to increase the available repertoire for performance.

The Bandura is an important part of the cultural heritage of the Ukraine.

So much so, that Joseph Stalin had most of the Bandura masters executed in 1938 to wipe out this heritage and impose the image and ideals of Russian communism on the Ukrainian people. A few managed to escape Russian and live out World War II in German concentration camps. Eventually, they were able to emigrate to the United States. In Detroit, Michigan, a Bandura choir was formed by 60 of the surviving players. On November 23 they will celebrate the anniversary of this performing group.

Concert site for the December 5 concert is the Foothill United Methodist Church. For information call 676-3227

BANDURA CONCERT WAS OF SOCIAL AND ARTISTIC SIGNIFICANCE

Concertgoers overflowed the Garberville Presbyterian Church September 29 to meet with an outlaw instrument. The bandura, Ukraine's beloved folk instrument, was once banned by Soviet dictator Joseph Stalin to squelch the region's ethnic spirit. In its Garberville presentation, the bandura sounded not at all squelched.

The bandura has evolved from its primitive 16-string ancestor into a modern classical concert instrument of 66 strings, with capacity for flexible changes in tonality and sonority.

The program was both long and short — generous in content and over too soon.

The content offered a pleasing variety of works including a well-chosen mix of solo piano renditions, played ably by the bandurist's husband, composer Yuriy Oliynyk, and selections for bandura alone. A major work, combining bandura and piano, closed each concert half.

The concert spotlight was clearly focused on the bandura. To enhance the cultural connections, Ola dressed for the occasion in traditional Ukrainian ensembles. A simple black dress was decorated with matching choker and cummerbund, handbeaded in traditional Ukrainian design.

After intermission, the tall, handsome Ukrainian women appeared in white peasant blouse, hand embroidered with the same traditional Ukrainian design. Yuriy, who narrated throughout, explained that each region has created its own unique identifying patterns — “on this blouse,” he said, “my wife herself did the fine handwork.”

Thoroughly convinced of the magic in Ola's hands, audience members also reveled in the lusty and lyrical qualities of her voice. Interspersed with instrumental music were ballads from the heart of her homeland.

Contributing generously at the donation pot, one concertgoer remarked, “I could have listened for days to the songs and Ukrainian music; my only regret is that there were not more of these.”

Perhaps two-thirds of the program consisted of popular western baroque era compositions transcribed for bandura: a prelude and courante by J.S. Bach, Mendelssohn's “Spring Song,” Beethoven's beloved “Fuir Elise” and “Barcarole” by Jacques Offenbach. Hearing these familiar themes on bandura was interesting, but far less poignant than the music produced when instrument, composition and performance emanated from a common consciousness.

Yuriy and Ola seem to exemplify a marriage of human companionship and creative closeness. Ola met Yuriy after hearing of a Ukrainian immigrant composer, then residing in the United States. Ola sent a letter to inquire about his bandura compositions. The communication led to their eventual meeting and subsequent union.

Playing together Yuriy's “Concerto for Bandura and Orchestra” and the

“Concerto in D Major,” by Dmytro Bortniansky, the couple’s blend of compatibility and musical collaboration was a moving experience.

Ola Herasymenko-Oliynyk, a striking blonde virtuoso, lovingly played the bandura specially fashioned by her instrument-maker father. She gracefully and charmingly surrounded the audience with the instrument’s subtle power and drew each person into its mesmerizing beauty.

Some listeners likened the sound to a harp or autoharp, others noted lute-like qualities, a few remarked on harpsichord resemblances and similarities to the balalaika. One five-year-old said, “The bandura sounds like ice clinking against soft metal in the higher strings and the low ones sound like Mommy’s folk guitar.”

Ukrainian Immigrant Learns About Native Country in America

It’s hard to believe I had to come all the way to America to learn the real history of my native country.

I was born in a very nice city in Ukraine — Lviv. In 1989 I came to the United States to visit my grandmother in Newark, NJ. There are many Ukrainians on the East Coast of the United States, immigrants from World War I and World War II.

They have their own churches, clubs, banks and other organizations and I was surprised that they have preserved all the literature that was forbidden and destroyed in Ukraine under Russian domination. Ukrainian Americans are referred to as the Ukrainian diaspora back home.

After a while I married an American Ukrainian with whom I corresponded for two years before coming to the United States.

We moved to California. I went to the Winterstein Adult Center to learn English. They asked me, “Where are you from?” and I answered, “From Ukraine.” Many teachers didn’t know where it is or what it is. Then I explained, “It is a republic of the Soviet Union!” They said with relief, “Oh, it’s Russia!”

But that made me very sad and mad, because Ukraine never was Russia. It is like somebody saying about the United States, “Oh, it is England,” because the United States was once an English colony.

In America, the older generation of Ukrainian immigrants wants to keep and transfer the language and the traditions to the younger generation.

I was able to assist them in this task. In 1991 I got a job teaching Ukrainian American children at a summer camp in Ellenville, NY for two weeks. I was invited to teach bandura (the Ukrainian national music instrument) and bead ornament crafting and to serve as choir conductor.

My first steps were very hard. First, I had not taught children in my country. I had worked at the Lviv Music Conservatory with young people ages 17 to 21.

Second, I had never conducted a choir but I had taken a course in conducting. Third, I had to prepare the children for a stage performance in only two

weeks. It was a fantastic challenge, because some the children had never seen a bandura.

These children were third, fourth, and fifth-generation Ukrainian Americans. They spoke English among themselves, but according to camp rules they were supposed to speak only Ukrainian.

Some children knew the Ukrainian language very well. I could almost believe they came from Ukraine. Others did not do so well and some spoke very bad Ukrainian, but they could understand it.

During the school year they all went to Ukrainian Saturday schools. Most churches and some organizations have Ukrainian schools for children.

We had lessons at the camp every day except Sunday. All lessons were two hours long and I had a very busy schedule. I also was very tired, but I was glad to see some progress in the second week of teaching.

I was astonished that these children could stand such a workload every day. In addition to my classed there was instruction in folk dancing. Easter egg decorating, embroidering and wood carving. The children had only one hour for recess, but I noticed that they had plenty of energy and were very pleased with their activities.

At the end of the two weeks we had a festival, attended by about 5,000 people from all over America.

The last Saturday and Sunday we had a stage performance with my choir, an ensemble of bandura players and a dancing group. The children were very proud of their works.

These children were born and raised in the United States. They listen to stories about Ukraine — the land of their parents and grandparents.

Here, in America, far away from Ukraine, I see such freedom of expression and so much activity with Ukrainian culture in larger Ukrainian communities.

Many aspects of Ukrainian culture have been integrated into American culture, such as the decoration of Easter eggs or singing the “Carol Of The Bells,” originally a Ukrainian Christmas carol.

I am happy that many changes happened in a short period of time and Ukraine has become an independent country. It is on the new world map. People can see where Ukraine is.

Also it was hard to believe for me that during the Olympic Games in Barcelona they flew the Ukrainian flag and played the Ukrainian anthem when the Ukrainian gymnast won the gold medal.

**Якщо бажаєте, щоб Ваш журнал,
„БАНДУРА”, далі появлявся допо-
можіть йому скаладаючи свій даток
на ПРЕСФОНД.**

LVIV'S "KARPATY" BANDURA CAPELLA

The "Karpaty" (The Carpathians) bandura ensemble, as it was originally called, was founded in 1953 as part of the Ukrainian Society for the Blind's Lviv branch. Its organizers included I. Danyliv, I. Sloboda, and others. The Ensemble's first repertoire included dozens of Ukrainian folk songs which were first performed at the Society's concert hall, and later in numerous scholarly and cultural institutions throughout the city. Later, as membership in the Ensemble continued to grow, it was decided that Karpaty should primarily perform a traditional kobzar repertoire. A year later, at the 1954 republican-wide competition of the Ukrainian Society for the Blind, the Karpaty ensemble placed first. Despite its growing successes and numerous members, the Ensemble was without a competent musical director, until 1958 when Dmytro Kotko assumed the position.

Kotko was a talented, accomplished musician and conductor who, shortly after completing his musical studies at a seminary in the Caucasus, found himself a prisoner-of-war in WWI Germany. It was there that together with fellow countrymen also interned by the Germans, he organized a Ukrainian choir.

After their release, they began performing in northern Poland, then in Warsaw, Lviv, Berlin, and Paris. In the repressive 1930s, Kotko's choir popularized Ukrainian folk songs in hundreds of concerts throughout Europe. Following the Soviet regime's attempts to censor the choir's repertoire, many members dispersed to other performing groups, while Kotko went into retirement, that is, until he attended a performance of the Karpaty ensemble. Greatly moved by their talent and dedication, he decided to accept their offer and become director of the bandurists.

In 1961, in Odessa, at an olympiad of musical collectives, a jury judged Karpaty "one of the best ensembles in Ukraine". Shortly thereafter, Kotko supervised the addition of a new musical section to the Ensemble: the *tsymbaly* and *baian*, allowing for the further diversification of Karpaty's repertoire. By their tenth anniversary more than 300 concerts throughout western Ukraine, attended by more than 100,000 people. The ensemble often performed on both radio and television. It was also in 1963 that the Karpaty *Ensemble* became the Karpaty *Capella* of the Ukrainian Society for the Blind's Lviv branch.

In 1964, during the 150th anniversary commemoration of the birth of Ukraine's national bard, Taras Shevchenko, the Capella placed first in a contest dedicated to songs based on Shevchenko's poetry. The Capella later gave a triumphant performance at Shevchenko's grave in Kaniv in the presence of thousands, many from as far away as Brazil and Canada. Their concert included such well-known pieces as "Reve ta stohne Dnibr shurokyy" (The Wide Dnipro Roars and Groans), " " (Testament), " ", (The sun sets, the mountains darken), and others.

D. Kotko remained Capella director until his retirement in 1972. He passed away in 1980.

Найстарша і найбільша братська, забезпечена і громадська організація українців в Америці і Канаді

Заснована у 1894 році

Запрошуємо вас та членів вашої родини забезпечитися в Українському Народнім Союзі та спільно працювати для добра українського народу

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ, ІНК.

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, INC.

30 Montgomery Street, P.O. Box 17A—Jersey City, New Jersey 07303 • (201) 451-2200

- *Має ново-впроваджену дуже корисну пенсійну грамоту*
- *Має 20 клас модерного забезпечення*
- *Сума забезпечення не має обмежень*
- *Виплачує найвищу дивіденду*
- *Видає щоденник *Свободу*, Український Тижневик і журнал для дітей *Веселку**
- *Уділяє стипендії студіюючій молоді*
- *Удержує вакаційну оселю „Союзівку”*

- *Offers a very advantageous new annuity policy*
- *Offers 20 types of life insurance protection*
- *There is no limit to the amount of insurance*
- *Pays out high dividends on certificates*
- *Publishes the *Svoboda* daily, the English-language *Ukrainian Weekly* and the children's magazine *Veselka — The Rainbow**
- *Provides scholarships for students*
- *Owns the beautiful estate Soyuzivka*

**УКРАЇНСЬКА
ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА
КООПЕРАТИВА
«САМОПОМІЧ»**

в Нью-Йорку

вітає

СЛАВНУ КОБЗАРСЬКУ РОДИНУ

**з її небуденними успіхами в праці
над збереженням кобзарського мистецтва —
гордості українського народу,**

висловлюючи зокрема найвище признання

НАШІЙ МОЛОДІ,

що з посвятою включилася в ряди

КОБЗАРСЬКОГО БРАТСТВА

*** * ***

Ця найстарша й найбільша

УКРАЇНСЬКА КРЕДИТІВКА В АМЕРИЦІ

все готова

служити усіми банковими послугами

НАШИМ БАНДУРИСТАМ ТА ЇХНІМ РОДИНАМ

на найбільше корисних умовах,

що їх кредитівка дає своїм членам.

**Self Reliance (N. Y.) Federal Credit Union
108 Second Avenue, New York, N. Y. 10003.
Tel. (212) 473-7310.**

МАЄТЕ ФІНАНСОВІ СПРАВИ?

Зайдіть до нас, або закличете телефонічно
і довідайтесь, що

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА КРЕДИТІВКА В НЬЮ-ЙОРКУ

- Виплачує найвищі відсотки на звичайні ощадністі влі конта.
- Дає безкоштовне життєве забезпечення до 2,000.00
- Утримує пенсійні конта (IRA) на високих відсотках.
- Всі ощадністі влі конта забезпечені федеральним урядом до 100,000.00 доларів.
- Уділяє позики на вигідних до сплати умовах
НА ВАШІ ОСОБИСТІ ПОТРЕБИ АБО
МОРГЕДЖОВІ ПОЗИКИ НА ЗАКУП РЕАЛЬНОСТЕЙ
- Видає різного терміну сертифікати.
- Безкоштовно забезпечує позики до 10,000.00 на випадок смерті або випадкової непрацездатности.
- З чистого прибутку дає пожертви нашим культурним, науковим, молодечим, мистецьким та релігійним організаціям.

ОЩАДЖУЄТЕ ЧИ ПОЗИЧАЄТЕ – ПАМ'ЯТАЙТЕ:

НАШ КАПІТАЛ мусить працювати ДЛЯ НАШОЇ ГРОМАДИ

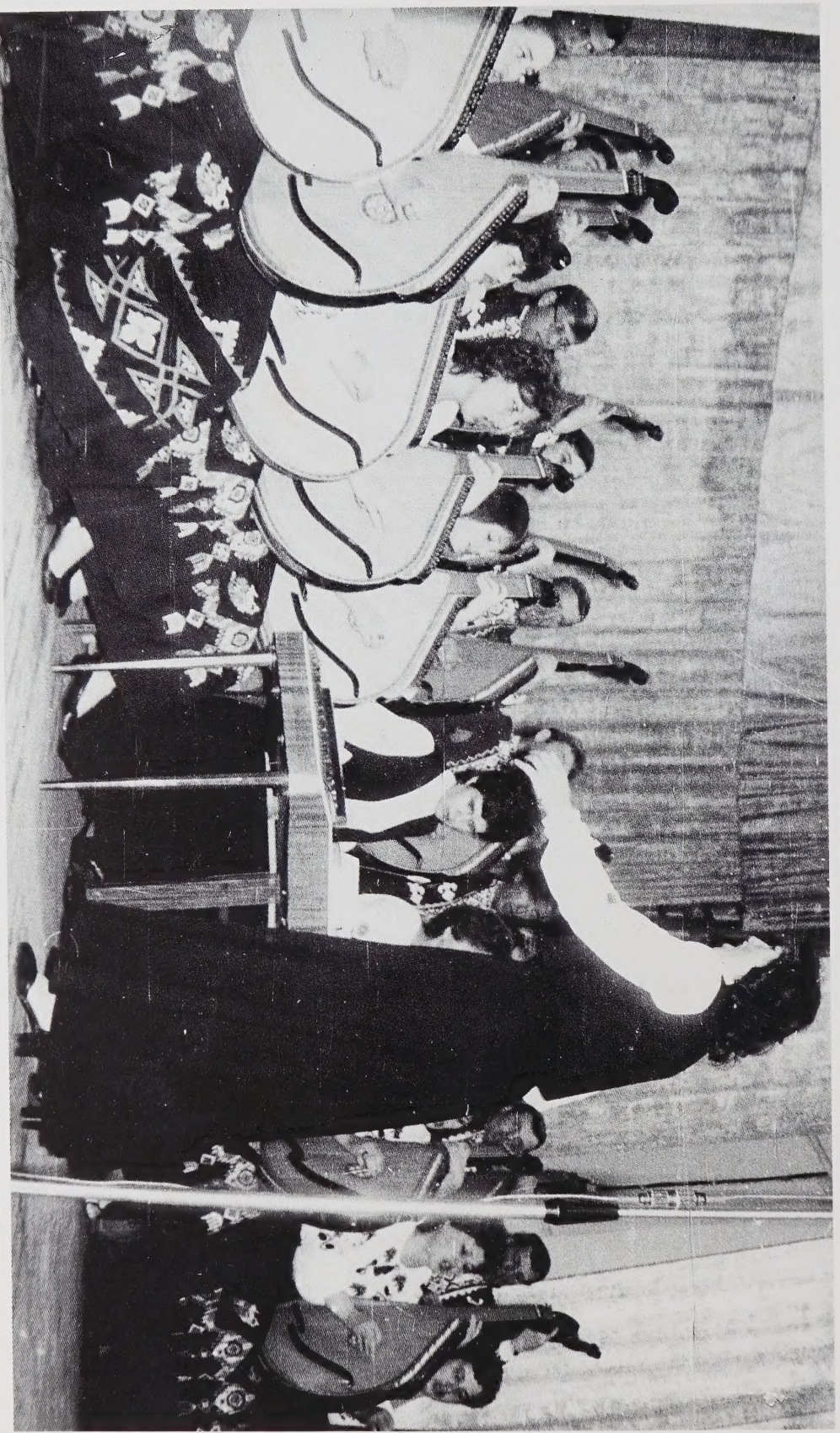
UKRAINIAN ORTHODOX FEDERAL CREDIT UNION

304 EAST NINTH STREET, NEW YORK, NEW YORK 10003 TEL. 533-2980/533-0673

ЗМІСТ

<i>Галина Хоткевич. Про Гната Хоткевича</i>	1
<i>Галина Хоткевич. Етнографія, по Хоткевичу</i>	5
<i>Георгій Віковичний. Україно, прости!</i>	17
<i>Гаврило Махия. Вітаю</i>	18
<i>Федір Зубанич. Живі струни полудневої Америки</i>	22
<i>А. Ю. Грицай. До юних кобзарів</i>	27
Перший міжнародний конкурс бандуристів імени Г. Хоткевича	28
<i>Андрій Горняткевич. Українсько-лебійський словник</i>	29
<i>Андрій Горняткевич. Лебійсько-український словник</i>	37
Запорізький марш	43
Українські виступи на Нортвест фольклор фестивалі в Сіятлі	46
<i>Ярослав Музиченко. Співець душі народної</i>	47
<i>Сергій Козак. Дзвени, бандуро!</i>	49
Світанок	51
Школа бандури в Клівленді	55
Допоможіть "розморозити"	56
Sierra Symphony to Open Season	57
Bandura Concert	58
Lviv's "Karpaty" Bandura Capella	61
Оголошення	62, 63, 64

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N. Y. 11432

Ансамбль бандуристів — Камінь Каширський